

Nasilje nad starijim osobama u različitim kulturama

Ćorić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:497004>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Martina Ćorić

**NASILJE NAD STARIJIM OSOBAMA U RAZLIČITIM
KULTURAMA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Martina Ćorić

**NASILJE NAD STARIJIM OSOBAMA U RAZLIČITIM
KULTURAMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof.dr. sc.Silvia Rusac

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Određenje i oblici nasilja nad starijim osobama	4
3. Faktori rizika za nasilje nad starijim osobama	7
3.1. Faktori rizika vezani uz kulturu.....	8
3.2. Teorijska objašnjenja kulturnih različitosti.....	10
4. Nasilje nad starijim osobama u različitim kulturama unutar SAD-a	11
4.1. Nasilje nad starijim stanovništvom kineske nacionalnosti.....	12
4.2. Nasilje nad starijim Afroamerikancima.....	15
4.3. Nasilje nad starijim Latinoamerikancima	19
5. Nasilje nad starijim osobama u Europi	22
6. Nasilje nad starijim osobama u Aziji	Error! Bookmark not defined. 27
7. Nasilje nad starijim osobama u Africi.....	Error! Bookmark not defined. 31
8. Prevencija i zaštita starijih od nasilja	33
9. Zaključak.....	37
10. Literatura.....	39

NASILJE NAD STARIJIM OSOBAMA U RAZLIČITIM KULTURAMA

Cilj ovog rada je prikazati kakvu ulogu ima kultura u stvaranju različitih percepcija o nasilju nad starijim osobama te koji su specifični faktori rizika te stopa prevalencije unutar istih. Zlostavljanje starijih osoba odnosi se na svako ponašanje u sklopu ljudskih povjerenja, koje na neki način šteti starijoj osobi. Bez obzira na to koliko je neko društvo napredno i gledajući na sve kulturološke, gospodarske i ostale razlike, nasilje nad osobama starije životne dobi događa se svugdje. Unatoč međunarodnom političkom porastu u iskazivanju interesa za definiranje i samo reagiranje na zlostavljanje i zanemarivanje starijih osoba, ipak postoje značajne prepreke za rješavanje ovog problema. Neke od prepreka mogu se pripisati različitom definiranju, doživljavanju te nastojanju sprječavanja zlostavljanja starijih unutar različitih rasnih i etničkih skupina. U radu se prikazuje koji su to oblici nasilja nad starijim osobama kao i faktori rizika za iste. Također, prikazati će se koje su to poželjne mjere prevencije i zaštite starijih osoba. Kroz prikaz raznih istraživanja, u radu će se prikazati specifičnosti nasilja nad starijim osobama unutar različitih etničkih skupina u SAD-u, zatim, specifičnosti za pojedine države Europe, Azije i Afrike.

Ključne riječi: zlostavljanje starijih osoba, kultura, etnička pripadnost, rizični faktori, prevencija

ELDER MISTREATMENT ACROSS DIVERSE CULTURES

The aim of this review is to show the role of culture in creating different perceptions of elder abuse and to present the specific risk factors and prevalence rates within them. Elder abuse refers to any behaviour within a trust, which in some way harms an older person. No matter how advanced a society is, and looking at all the cultural, economic and other differences, violence against the elderly occurs everywhere. Despite international political growth to increase the identification and response to elder abuse, there are still significant barriers to treating the problem. Some of these barriers may be attributed to how older adults from different racial/ethnic groups define, experience, and trying to prevent elder abuse. This paper will present types of elder abuse and risk factors which leads to them. Also, effective intervention and prevention strategies will be shown in this papir. Through the presentation of different research result, papir will present the specifics of elder abuse within different ethnic groups in the United States, then, the specifics of individual countries in Europe, Asia and Africa.

Keywords: elder abuse, culture, ethnicity, risk factors, prevention

Izjava o izvornosti

Ja, _____Martina Ćorić_____ pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

____Martina Ćorić, v.r.____

1. Uvod

Nasilje nad starijim osobama u svijetu je prepoznato kao ozbiljan javnozdravstveni i psihosocijalni problem (Li i sur., 2020.). Posljednjih desetljeća međunarodne organizacije upozoravaju na sve veći problem nasilja nad starijim osobama (Council of Europe, 1992.; WHO, 2002.). Iako se definicije navedenog problema razlikuju među različitim državama, disciplinama, organizacijama i studijama, prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji zlostavljanje starijih osoba može se definirati kao “pojedinačan ili ponavljajući način ophođenja koji starijoj osobi uzrokuje bol, štetu i nepriliku, a događa se u odnosu povjerenja“ . Naglasak je stavljen na to da buduće definicije zahtijevaju i kulturni kontekst (WHO/INPEA, 2002.). Nasilje nad starijim osobama uključuje tjelesno ili fizičko, seksualno, psihičko, financijsko ili ekonomsko zlostavljanje te zanemarivanje. Istraživanja su pokazala da su stariji najviše izloženi psihičkom, emocionalnom, tjelesnom i financijskom zlostavljanju (WHO, 2002.). Nacionalni centar za zlostavljanje starijih osoba (NCEA) definira zlostavljanje starijih kao „svako svjesno, namjerno ili nemarno djelo koje uzrokuje ozljedu ili ozbiljnu opasnost od ozljede starijoj osobi – tjelesno, mentalno, emocionalno ili financijski” (NCEA, 2005.).

Međuljudski odnosi su kulturno konstruirani i svaki pokušaj razumijevanja zlostavljanja starijih osoba u različitim rasnim ili etničkim skupinama trebao bi uzeti u obzir kulturni kontekst. Kultura je vrlo usko vezana uz jezik, religiju, politiku, povijest te umjetnost. Jezik kao sposobnost svojstvena ljudima za sporazumijevanje, također je vrlo važan alat za izraz ljudskih misli, osjećaja, uvjerenja te ostalih kulturološki relevantnih aspekata ljudskog života (Demetriou i sur., 2018.). Značajna publikacija Nacionalnog istraživačkog vijeća (NRC-a) iz 2003., *Nasilje nad starijim osobama: zlostavljanje, zanemarivanje i eksploatacija u starijoj Americi*, opisuje hitnu potrebu za istraživanjem kulturoloških problema povezanih s nasiljem starijih (NRC, 2003.). Bez obzira na to koliko je neko društvo napredno i gledajući na sve kulturološke, gospodarske i ostale razlike, nasilje nad osobama starije životne dobi događa se svugdje (Meeks - Sjostrom, 2004., prema Ajduković i sur., 2008.).

Unatoč međunarodnom političkom porastu u iskazivanju interesa za definiranje i samo reagiranje na zlostavljanje te općenito nasilje nad starijim osobama, ipak

postoje značajne prepreke za rješavanje ovog problema. Definicije zlostavljanja starijih osoba uvelike se razlikuju što znatno otežava rad istraživačima, političarima i praktičarima da opišu sam opseg problema i poduzmu koordiniran odgovor na isto (Enquidanos i sur., 2012.). Neke od ovih prepreka mogu se pripisati tome kako starije odrasle osobe različitog rasnog/etničkog porijekla definiraju, doživljavaju i nastoje ispraviti zlostavljanje starijih. Obzirom da se nasilje nad starijim osobama sve više smatra društvenim i pravnim pitanjem pojavljuje se sve veća potreba za partnerstvom i suradnjom između usluga socijalne skrbi, zdravstvene skrbi te pravosudnog sustava (Connolly, 2010., prema Quinn i Heisler, 2004.). Međunarodna literatura o tome kako starije osobe iz različitih društava gledaju na zlostavljanje starijih otkriva različite percepcije. Sintetizirajući međunacionalne definicije, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) i Međunarodna mreža za prevenciju zlostavljanja starijih osoba (INPEA) izvještavaju da starije odrasle osobe zlostavljanje starijih doživljavaju kao bilo kakvo kršenje ljudskih, zakonskih i medicinskih prava, bilo kakvo uskraćivanje izbora, odluka, statusa, financija i poštovanja te svaki oblik zanemarivanja, uključujući socijalnu isključenost, izolaciju i napuštenost (WHO/INPEA, 2002.).

Promjene u dobnom sastavu stanovništva Hrvatske sadržavaju dva usporedna globalna procesa, a to su smanjivanje udjela mladih i istovremeno povećanje udjela starijeg stanovništva (Wertheimer - Baletić, 1999., prema Nejašmić i Toskić, 2013.). Unatoč navedenom trendu, problematika vezana uz nasilje nad starijim osobama u Hrvatskoj nije dovoljno istražena, te je potrebno koristiti se i rezultatima iz drugih zemalja kako bi se došlo do određenih spoznaja.

Obzirom da postoji vrlo malo istraživačkih radova o nasilju nad starijim osobama, te općenito o samoj raširenosti ovog problema, isto tako zanemarena je i teorijska konceptualizacija istoga. U literaturi se navodi nekoliko teorija značajnih za razumijevanje nasilja nad starijim osobama. S obzirom na kompleksno pitanje nasilja nad starijim osobama, i nizom faktora koji su povezani sa istim, istraživači se sve više okreću ekološkom modelu koji pažnju usmjerava na interaktivno djelovanje većeg broja činitelja. Također, od iznimne je važnosti i simboličko interakcijska teorija, u kojoj je naglasak stavljen na interaktivni proces starije osobe i skrbnika.

Cilj ovog rada je prikazati važnost kulture u stvaranju različitih percepcija o nasilju nad starijim osobama te prikazati specifične faktore rizika te stope prevalencije unutar istih.

2. Određenje i oblici nasilja nad starijim osobama

Nasilje nad starijim osobama kako u obitelji tako i van nje predstavlja jedan od složenijih izazova s kojima se suočava suvremeno društvo. U svijetu još uvijek nije donesena ujednačena definicija nasilja nad starijim osobama. Neke od ranijih definicija temeljile su se na konceptu da je počinitelj nasilja nad starijom osobom istovremeno i njegovatelj starije osobe, no takvo stajalište danas je jednostrano napušteno (Dyer i Rowe, 1999., prema Parra-Cardona i sur., 2008.). Starije osobe kao specifična i ranjiva skupina predstavljaju potencijalne žrtve, a o tome se premalo zna i piše, što potvrđuje premalo istraživanja o istome. Svjetska zdravstvena organizacija nasilje nad starijim osobama definira kao “pojedinačan ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja, koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a koje uzrokuje štetu, bol, nepriliku i/ili nevolju starijoj osobi“ (WHO, 2002.). Prethodno navedena definicija uključuje i razlikuje tjelesno ili fizičko zlostavljanje, psihičko, seksualno, financijsko ili materijalno zlostavljanje i zanemarivanje, a samim time pruža široki okvir za operacionalizaciju nasilja nad starijima kao socijalnog fenomena i kao varijable u istraživanjima (Ajduković i sur., 2008.). Nasilje nad starijim osobama podrazumijeva svako ponašanje koje destruktivno djeluje na starije osobe unutar odnosa povjerenja. Ono obuhvaća zlostavljanje, maltretiranje i/li zanemarivanje od strane vlastite djece, supružnika, rodbine, skrbnika, djelatnika stručnih službi ili osoba u situacijama moći i povjerenja (Rusac, 2006.). Nasilje nad starijim osobama može se definirati i varira ovisno o kulturnim normama odnosa prema starijim osobama, kao i o socijalno - ekonomskoj - kulturalnoj podlozi pojedinog društva (Ajduković, 1995.). Moon i Williams (1993., prema Rusac, 2009.) kao ključnim za definiranje i određenje nasilja nad starijima, pa i do samih društvenih odgovora, ističu utjecaje društvenog konteksta. Prema Ajduković, (2004.) „Nasilje u obitelji može se odrediti kao skup ponašanja kojima je cilj kontrola nad drugim osobama uporabom sile, zastrašivanjem i manipuliranjem“.

Najčešće pogađa ranjive skupine kao što su djeca, žene i starije osobe. Obvezu djelovanja u slučaju nasilja nad starijima u Hrvatskoj najjasnije definira Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, gdje je definirano kao “svaki oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog i ekonomskog nasilja“. Prema čl. 10. st. 6. “nasilje u obitelji je zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje“.

Gledajući na podjelu i kategoriziranje, nasilje se može podijeliti s obzirom na mjesto gdje se ono odvija i način nasilnog ponašanja, što bi značilo da se može zbivati u privatnosti doma, u ustanovi i strukturalno (Rusac, 2006.). Bitno je procijeniti kada je starijoj osobi potrebno pružiti neki oblik skrbi, te omogućuje li to da osoba i dalje živi kod kuće ili to više nije moguće, bez obzira na svu pomoć (Havelka i Despot Lučanin, 2007.). Prema Nacionalnom Centru za zlostavljane starije osobe (2007.) postoji podjela i razlika između nasilja nad starijim osobama u obitelji i nasilja u institucionalnoj skrbi. Za starije osobe koje žive privatno, u svojim kućama, nasilje može biti povezano s njihovom financijskom ili emocionalnom ovisnosti o članovima obitelji (Rusac, 2006.). U skladu s navedenim, smatra se da nasilje u obitelji podrazumijeva različite oblike maltretiranja starijih osoba od strane njima bliskih ljudi s kojima imaju poseban odnos, na primjer supružnik, dijete, brat, sestra, prijatelj, njegovatelj i slično. Nasilje u institucionalnoj skrbi odnosi se na oblike zlostavljanja koji se pak odvijaju u stambenim ustanovama, odnosno objektima za starije osobe, na primjer domovi za starije i nemoćne osobe, bolnički gerijatrijski odjeli. Kod osoba smještenih u ustanovu, zlostavljanje se može javiti kod hranjenja, kupanja, oblačenja, uzimanja lijekova i slično (Rusac, 2006.). Počinitelji nasilja nad starijim osobama u institucionalnoj skrbi najčešće su osobe koje su pravnim ili ugovornim odnosom obvezne pružati zaštitu i njegu osobama starije životne dobi (Ramsey - Klawnsnik, 2009.). Strukturalno nasilje odvija se u okviru društva, a odnosi se na nedostatak socijalne sigurnosti i financijskih sredstava koji bi omogućili zadovoljavajuću kvalitetu života (Rusac, 2006.). Ajduković (2003.) navodi kako se strukturalno nasilje odnosi na diskriminirajuću socijalnu, zdravstvenu i ostalu politiku i praksu prema starijima, te neodgovarajuće i uznemiravajuće postupanje javnih službi. Svaki oblik nasilja nad starijim osobama dovodi do različitog

postupanja prema žrtvi. Fizičko nasilje najočitiji je oblik nasilja i baš zbog toga najlakše ga je i prepoznati (Neno i Neno, 2005.). Definira se kao “svjesna primjena tjelesne snage koja uzrokuje fizičke traume, patnju i bol pri čemu mogu nastati ozljede koje ne moraju biti uočljive kao što su šamaranje, štipanje ili grubo ophođenje prema starijim osobama“ (Rusac i Čizmin, 2011.). Fizičko nasilje može se kretati od krajnje blagog udaranja do opasnih i bolnih povreda te do samoga pokušaja ubojstva i ubojstva (Ajduković i Ajduković, 2010.). Psihičko ili emocionalno nasilje svodi se na konstantnu i neprekidnu uporabu prijetnji, vrijeđanje, ucjenjivanje i uznemiravanje, psovanje i podrugivanje te druge aspekte mentalne brutalnosti i nečovječnosti (Rusac i Čizmin, 2011.). Psihičko nasilje može podrazumijevati i ignoriranje starije osobe kao individue i kao čovjeka kojega zlostavljač može zastrašivati i zbunjivati. Psihičko nasilje može se definirati i kao “netjelesno zlostavljanje koje je kod žrtve nasilja uzrokovalo tegobu i narušen dignitet zlostavljane starije osobe“ (Martinjak i Filipović, 2019.). Psihičko nasilje dovodi do psihičke agresije koja uzrokuje doživljaj straha, nezaštićenosti i zanemarenosti, povrede i kršenja dostojanstva, verbalno zlostavljanje i psovanje (Žilić i Janković, 2016). Financijsko ili materijalno (ekonomsko) zlostavljanje često se smatra jednim od najzastupljenijih oblika zlostavljanja starijih osoba i samim time podrazumijeva velik društveni problem za ranjive starije osobe (Vujić i Rusac, 2017.). Osim članova uže obitelji, počinitelji zlostavljanja mogu biti i potpuni stranci koji s ciljem traže starije osobe za žrtve, kako bi nad njima izvršili materijalno zlostavljanje. Materijalno zlostavljanje pojavljuje se pod raznim pojmovima, a ono što je redovito je to da zlostavljač kod materijalnog nasilja oduzima imovinu starijoj osobi te ju prisvaja sebi u korist, koristeći se prinudnim i nasilnim metodama. Svjetska zdravstvena organizacija je 2002. godine prepoznala materijalno nasilje kao nezakonito i neadekvatno korištenje materijalnih sredstava starijih osoba (WHO, 2002.). Materijalno nasilje uključuje otuđivanje novca i mjesečnog prihoda od starije osobe, prodaju stambenog objekta bez pristanka starije osobe, iznudu raznih dozvola i punomoći, onemogućavanje starije osobe da prijeđe živjeti u starački dom kako bi i dalje mogli koristiti imovinu starije osobe, korištenje krivotvorene oporuke itd. (Rusac, 2006.). Spolno nasilje i maltretiranje je “direktna ili indirektna integriranost u spolnu aktivnost bez odobrenja starije osobe“ (Rusac i Čizmin, 2011.). Spolno

nasilje može uključivati i nepristojne, drske i sramotne stavove od strane zlostavljača te dodirivanje intimnih dijelova tijela mimo volje starije osobe (Žilić i Janković, 2016.). Zanemarivanje se definira kao “ponovljeno odbijanje ili propuštanje pružanja pomoći ili brige potrebne starijoj osobi“. Pod navedenim se smatra propust osiguravanja pravilne prehrane, osobne higijene i mjera koje su namijenjene prevenciji razvitka zdravstvenih problema, a isto tako i neosiguravanje potrebnih lijekova, odjeće i prostornih uvjeta (Neno i Neno, 2005.).

3. Faktori rizika za nasilje nad starijim osobama

Različiti su faktori rizika značajni za razumijevanje nasilja nad starijim osobama.

Individualni faktori su oni koji su vezani za žrtvu, u ovom slučaju stariju osobu.

Dakle, starija osoba s kognitivnim ili fizičkim oštećenjem pod povećanim je rizikom od doživljavanja nasilja od zdrave osobe, zdravije osobe imaju veće šanse da izbjegnu nasilje nego oni koji su lošijeg zdravlja (Ajduković, 2003.). Nadalje, postoje faktori rizika koji su vezani uz počinitelja. Istraživanja pokazuju da su najčešći počinitelji odrasla djeca žrtve, rođaci ili unuci. Počinitelji nasilja prema starijima su u više od polovice slučajeva žene, kćeri ili snahe žrtve koje dnevno skrbe o njima (Ajduković i Pećnik, 1992., prema Ajduković, 2003.). Također, bitno je spomenuti i rizične faktore vezane uz zajednicu i društvene norme. Oni su vezani uz izolaciju starijih osoba, umanjivanje vrijednosti starijih osoba od strane zajednice i države, industrijalizaciju i migraciju mlađih članova obitelji, siromaštvo i nezaposlenost, gubitak osnovnih ljudskih vrijednosti, slabljenje povezanosti članova obitelji i ljudi općenito te uz međugeneracijski sukob (Rusac, 2006.). Postoje i rizični faktori koji su vezani uz sam oblik nasilja, dakle, zlostavljanje može imati različite oblike te se obrasci nasilnog ponašanja mogu mijenjati kroz vrijeme (Rusac, 2006.). Neke obitelji sklonije su nasilju jer je nasilje naučeno ponašanje koje se prenosi iz generacije u generaciju, te je kod njih nasilje jedina reakcija kojom znaju odgovoriti na stresne situacije. Počinitelji nasilja mogu koristiti velik broj različitih taktika u upotrebi moći i kontrole nad njihovim žrtvama (Rusac, 2006.).

3.1. Faktori rizika vezani uz kulturu

Premalo se zna o nasilju nad starijim osobama u manjinskom stanovništvu, iako, sve više istraživanja usmjerava se na čimbenike rizika i prevalencije unutar pojedine populacije. Anisko (2009.) je proučavala nasilje nad starijim osobama u Američkim indijanskim zajednicama. Osim što je poznato da ova populacija brzo raste, također doživljavaju i veću prevalenciju kroničnih bolesti kao što su pretilost, dijabetes te bolesti srca i krvnih žila u usporedbi sa starijim bijelcima. Ono što je zajedničko u raznim plemenima Američkih Indijanaca u SAD-u je to da je riječ o kulturama koje iznimno poštuju starije unutar svojih zajednica (Anisko, 2009., prema Smyer i Clark, 2011.). Stariji su nositelji kulture, nositelji mudrosti i snage zajednice. Oni pomažu u odgoju djece, učenju jezika, običaja i ceremonija, a često čine i vodeće grupe duhovnih vođa, iscjelitelja i predsjednika vijeća. Status starije osobe često se temelji na životnom iskustvu, mudrosti i poštovanju od strane zajednice (Anisko, 2009.). Istraživanja ukazuju na to da deset posto starijih Američkih Indijanaca pati od određenog fizičkog zlostavljanja, no ovaj postotak ne uključuje druge vrste zlostavljanja kao što su psihičko zlostavljanje, financijsko zlostavljanje i zanemarivanje te je stoga vjerojatno podcijenjen ukupan broj zlostavljanja starijih (Anisko, 2009.). Čimbenici za koje je utvrđeno da pridonose zlostavljanju starijih osoba u ovoj populaciji su korištenje psihoaktivnih tvari i psihičke bolesti njegovatelja, bračni sukobi i nasilje u obitelji, financijska ovisnost njegovatelja o starijoj osobi, siromaštvo, više njegovatelja te nepoštivanje propisanih lijekova. Nadalje, iz razloga što je zlostavljanje starijih u suprotnosti od očekivanja uloga koje postavlja kultura, često ostaje neprijavljeno zbog stida i krivnje (Anisko, 2009.).

Arai (2006., prema Anisko, 2009.) je ispitivao zlostavljanje starijih u Japanskoj kulturi. Konfucijanska načela sinovske pobožnosti, koja naglašavaju zbrinjavanje starijih roditelja, imaju dugu tradiciju u navedenoj kulturi. Istraživanja pokazuju da je učestalost fizičkog zlostavljanja i zanemarivanja najviša u kućnim uvjetima, što otežava prikaz istinite prevalencije obzirom da je u japanskoj kulturi važno zadržati obiteljske stvari u privatnosti. Istraživači su primjetili da su Japanci vrlo tolerantni prema obiteljskom nasilju i da zlostavljači znaju biti pod visokim stresom (Arai, 2006., prema Anisko, 2009.). Obzirom da se tradicionalne japanske vrijednosti i norme sve više pomiču prema trendovima industrijalizacije i urbanizacije, starijim

osobama više nije zajamčen jednaki ugled, moć i briga unutar obitelji. Navedeni pomaci vjerojatno će imati utjecaja na percepciju prema zlostavljanju starijih unutar japanske kulture.

Chang i Moon (1997., prema Rellosa Bernardo, 2014.) ispitivali su zlostavljanje starijih osoba iz perspektive korejskih Amerikanaca. Obzirom da je većina sudionika odbila otkriti svoje iskustvo zlostavljanja zbog jakih kulturnih normi i srama, čuvanja ugleda te zadržavanja problema unutar obitelji, istraživanje se usmjerilo na to kako stariji korejski Amerikanci utvrđuju i definiraju zlostavljanje starijih. Nalazi pokazuju da se financijsko i psihičko zlostavljanje događa češće od fizičkog zlostavljanja i zanemarivanja u ovoj populaciji, a isto tako, pokazuje se da su sinovi najčešći počinitelji financijskog zlostavljanja, dok su snahe sklone psihičkom zlostavljanju starijih. Ovi nalazi su u skladu s konceptom sinovske pobožnosti, koja nalaže da najstariji sin živi s roditeljima i da njegova žena obavlja kućanske poslove. Korejski stariji roditelji obično su puno više kritični prema snahama zbog njihovog inferiornog položaja u obitelji, a upravo radi toga postoji mogućnost da će biti češće prozivane kao počinitelji zlostavljanja od bilo kojeg drugog člana unutar obitelji (Chang i Moon, 1997.).

Rellosa Bernardo (2014.) u svom istraživanju željela je ispitati kako socijalni radnici doživljavaju zlostavljanje starijih, koje faktore smatraju rizičnim, a koje zaštitnim za potencijalno zlostavljanje te koja kulturna razmatranja smatraju važnima za isto. Uzorak je činilo deset socijalnih radnika sa iskustvom rada sa starijim osobama, a intervjui su provedeni metodom licem u lice. Glavni rizični faktori za zlostavljanje starijih prepoznati od strane sudionika istraživanja bili su mentalni i fizički zdravstveni problemi povezani sa starenjem, poput demencije, slijedi stres ili sagorijevanje njegovatelja na poslu, te neadekvatna financijska i društvena sredstva, također kao čimbenik stresa njegovatelja. Ostali značajni čimbenici rizika o kojima su sudionici raspravljali odnosili su se na zlouporabu supstanci, povijest zlostavljanja njegovatelja, ponos, gubitak statusa i vrijednosti starijih osoba te povjerljivost i naivnost starijih osoba koja ih može činiti dodatno ranjivim. Kulturološki čimbenici o kojima su sudionici najviše raspravljali odnosili su se na održavanje obiteljske privatnosti, za koju se smatralo da je usko povezana s percepcijom kako je traženje pomoći i prihvaćanje usluga "tabu tema", zatim osjećaj veće ugodnosti i boljeg

razumijevanja od socijalnog radnika koji dijeli istu kulturnu pozadinu, također, napominjući veću efektivnost ukoliko poznaju njihov jezik i vrijednosti. Istraživanje je pokazalo da su socijalni radnici vrlo dobro upoznati sa rizičnim faktorima zlostavljanja starijih, kao i o kulturnim specifičnostima povezanih s navedenim problemom. Ključni nalaz odnosio se na procijenjenu potrebu socijalnih radnika za dodatnim obrazovanjem usmjerenim na razvoj kulturološke osjetljivosti, uključujući i razumijevanje percepcije drugih kultura i etničkih grupa koje treba uzeti u obzir.

3.2. Teorijska objašnjenja kulturnih različitosti

Teorije pomažu istraživačima otkriti kako i zašto se pojedine stvari događaju te oblikuju osnovu za moguće intervencije. Različite teorije primjenjuju se kako bi se objasnilo ili razvilo objašnjenje zlostavljanja starijih osoba. Istraživanja pokazuju da zapravo niti jedna teorija ne može sveobuhvatno objasniti sve uzroke zlostavljanja starijih osoba (Abolfathi Momtaz i sur., 2013., prema Rellosa Bernardo, 2014.). U nastavku su opisane teorije koje su odabrane za primjenu na kulturološki osjetljive intervencije zlostavljanja starijih osoba. Simboličko interakcijska teorija smatra da ljudi gledaju svijet kroz svoje interakcije s drugima, a iz toga proizlazi da percepcije i tumačenja određenih fenomena nisu uvijek jednaka za sve ljude. Analizirajući zlostavljanje starijih, ova teorija ilustrira kakvu ulogu igra kultura u percepciji i definiranju zlostavljanja starijih. Na primjer, određene kulture mogu gledati smještaj starijih osoba u domove za starije kao na oblik zlostavljanja, dok će neke druge kulture na isto gledati kao na brižan čin (Abolfathi Momtaz i sur., 2013., prema Rellosa Bernardo, 2014.). Navedena teorija naglasak stavlja na interaktivni proces starije osobe i skrbnika, međutim, naglasak nije samo na njihovom ponašanju već i na njihovim simboličkim interpretacijama takvog ponašanja (Rusac, 2006.). Za potrebe prethodno opisane studije teorija simboličke interakcije će uokviriti istraživačevo razumijevanje zlostavljanja starijih kao fenomen koji je pod velikim utjecajem kulture žrtve i počinitelja te možda kulture socijalnog radnika. Simboličko interakcijska teorija uz to što objašnjava zašto dolazi do zlostavljanja starijih, ujedno objašnjava i zašto postoje različite percepcije kao i različite stope prevalencije i rizičnih faktora unutar različitih kultura. Socijalno učenje dio je ovog teorijskog gledanja, smatra se da su zlostavljači naučili određeno ponašanje jer su svjedočili

istome ili su i sami bili žrtve, te su u takvom relativno trajnom odnosu, kao žrtve naučili to prihvaćati (Rusac, 2006.).

S obzirom na složenost problema nasilja nad starijim osobama, i nizom faktora koji su povezani sa istim, istraživači sve više pronalaze objašnjenja u ekološkom modelu koji usmjerava pažnju na interaktivno djelovanje većeg broja činitelja. Spomenuti činitelji grupiraju se u tri razine, a prva od njih je individualna koja uključuje osobine ličnosti, razvojni put pojedinca, vrijednosti, uvjerenja i slično, a odnosi se i na obilježja nasilnika i na obilježja članova obitelji koji trpe nasilje. Slijedi obiteljska razina koja uključuje dinamiku, uloge i obrasce ponašanja, a nakon nje ide sociokulturna razina koja povezuje gospodarske odnose, obilježja i norme lokalne zajednice, zakone i praksu pravosudnog sustava, tolerantan stav prema nasilju i slično (Rusac, 2006.). Naime, ekološka perspektiva proučava starenje u kontekstu okoline u kojoj osoba živi, u međusobnoj povezanosti s osobnim povijesnim okolnostima i sposobnostima prilagodbe pojedinca. Osim toga, prednost ekološke teorije pronalazi se i u naglašavanju holističkog pristupa prilikom sagledavanja individualnog slučaja, te samim time nudi koristan okvir koji pruža razumijevanje interakcija koje mogu dovesti do nepovoljnih posljedica za stariju osobu kao i za razumijevanje individue i zajednice kojoj ista pripada (Rusac, 2009.).

4. Nasilje nad starijim osobama u različitim kulturama unutar SAD-a

U 2017. godini broj ljudi u SAD-u u dobi od 65 i više godina iznosio je 50,9 milijuna, što predstavlja 15,6% stanovništva SAD-a. Do 2040. očekuje se da će starije odrasle osobe činiti 21,6% stanovništva. Također, u 2017. godini 23% ljudi u dobi od 65 i više godina bile su rasne i etničke manjine: 9% bili su Afroamerikanci, 8% bili su latino podrijetla, 4% bili su azijskog porijekla, 0,5% bili su američki Indijanci i domoroci Aljaske i 0,1% havajski/pacifikanski otočani (Administration on Aging, 2019.). Obzirom na situaciju, potrebna su istraživanja o navedenom problemu kako bi se doznale percepcije o zlostavljanju starijih osoba i ponašanju prilikom traženja pomoći u specifičnim sociokulturnim kontekstima. Također, istraživanja su potrebna kako bi doprinijela razumijevanju prevalencije, učestalosti, rizika i zaštitnih čimbenika te posljedica povezanih sa zlostavljanjem starijih te njihovim podtipovima unutar različitih kultura (Li i sur., 2020.).

4.1. Nasilje nad starijim stanovništvom kineske nacionalnosti

Procjenjuje se da je 2018. godine bilo oko 5,2 milijuna osoba kineske nacionalnosti unutar SAD-a, što ih uz Azijate i pacifičke otočane, čini najvećom skupinom (NCEA, 2021.). Gledajući temeljne vrijednosti kulture, vrijednost sinovske pobožnosti ključni je aspekt tradicionalnog kineskog konfucijanskog utjecaja, koji je utkan u njihovu kulturu. (Wang i Dong, 2019.). Temeljne vrijednosti tradicionalne kulture, kao što su kolektivism i obiteljski sklad, sinovska pobožnost, bračne i rodne uloge, duhovnost i društvene karakteristike, duboko oblikuju norme i očekivanja u pogledu međuljudskih i/ili društvenih interakcija vezanih uz zlostavljanje, a isto tako mogu poslužiti i kao odgovor na zlostavljanje starijih osoba unutar kineske zajednice (Lee i sur., 2014.). Iako su stariji kineski imigranti skloniji kulturnoj prilagodbi, mnogi od njih mogu biti duboko zahvaćeni kulturnim normama kolektivism i obiteljskog sklada koji naglašavaju grupnu odgovornost i dijeljenje financijskih sredstava s članovima obitelji (Chao i sur., 2020.). Jedno istraživanje pokazalo je da stariji Kinezi toleriraju sukobe unutar obitelji, poput uništavanja osobnih stvari, neugodnih odnosa te verbalnih napada bez ozbiljnih emocionalnih ishoda. (Gao i sur., 2019.).

Kulturne norme kolektivism i obiteljskog sklada mogu pridonijeti ranjivosti starijih Kineza, u smislu iskorištavanja. U jednom istraživanju starije kinesko stanovništvo iskazuje sklonost financijskog uzdržavanja svoje odrasle djece, čak i nakon što su se vjenčali te odselili od njih. Sudionici su također prijavljivali neovlašteno korištenje prihoda ili ušteđevine od strane njihove djece, kao i neovlaštenih prijenosa vlasništva. Mnogi stariji imigranti oslanjali su se na svoju djecu za upravljanje materijalnim dobrima, poput upravljanja bankovnim računima te podizanjem novca s bankomata, primanje dodatnih sigurnosnih prihoda te beneficija socijalnog osiguranja. Navedena ovisnost o članovima obitelji može pogoršati ranjivost starijih od mogućih iskorištavanja. Iako su svi sudionici smatrali da je neovlašteno korištenje novca starijih osoba od strane nečlanova obitelji izrabljivačko i da se treba prijaviti, pokazalo se da je manja vjerojatnost da će prijaviti financijsko izrabljivanje koje je počinio član obitelji. (Lee i sur., 2014.)

Kineski sudionici u jednom istraživanju iskazuju da je nepoštivanje te ignoriranje od strane njihove djece za njih njih najgori i najteži oblik psihičkog zlostavljanja s kojim su se mogli suočiti. Najčešće opisana dimenzija zlostavljanja starijih osoba je psihičko ili emocionalno zlostavljanje. Stariji Kinezi doživljavali su nepoštivanje, ignoriranje te isključivanje kao posebno uznemirujuće i psihički nasilno iskustvo. Jedinstveni oblik psihičkog zlostavljanja koje je identificirala ova zajednica bio je “tiho postupanje”, što se obično doživljavalo kao ekstremni oblik psihičkog poniženja, odnosno kazne (Lee i sur., 2014.).

Kineski sudionici u istoj, gore spomenutoj studiji, izjavili su da se stariji doseljenici suočavaju s dodatnim oblicima psihičkog, financijskog i seksualnog zlostavljanja. (Lee i sur., 2014.). Kineski stručnjaci u istoj studiji komentirali su da je identificiranje seksualnog zlostavljanja starijih osoba posebno izazovno, obzirom da je to tabu tema u kulturi (Lee i sur., 2014.). Procjene rasprostranjenosti zlostavljanja starijih osoba u kineskoj zajednici kreću se između 10,2% i 25,8%, s varijacijama u definicijama, geografskom položaju i veličini uzorka. U studiji u kojoj je sudjelovalo 266 osoba starijeg kineskog stanovništva, učestalost zlostavljanja starijih osoba od strane članova obitelji iznosio je 10,2% (Gao i sur., 2019.). U studiji u kojoj su sudjelovale 1,833 kineske starije žene, 15,9% je navelo da pati od nekog oblika zlostavljanja (Dong i sur., 2016.). Vezano uz društvenu podršku, jedna studija potvrdila je da kineske starije osobe s višom razinom ukupne socijalne podrške, socijalne podrške od strane supružnika i pozitivne socijalne podrške od strane članova obitelji imaju manju vjerojatnost da će doživjeti nasilje u starijoj dobi. (Zheng i sur., 2019.). Utvrđeno je da je čvrsta tradicionalna obiteljska struktura zaštitni čimbenik od nasilja nad starijim osobama među kineskim imigrantima, dok su suvremene obitelji, koje se odnose na obitelji razvedenih brakova ili binuklearne obitelji, izvanbračne veze i jednoroditeljske obitelji povezane s većim rizicima od nasilja nad starijim osobama. (Li i sur., 2019.). Slično tome, druga studija pokazuje da je starije kinesko stanovništvo koje je odraslo s manjkom obiteljske kohezije bilo pod većom vjerojatnošću da će doživjeti nasilje. (Gao i sur., 2019.).

Istraživanje koje ispituje nasilje nad kineskim stanovništvom koje živi u SAD-u kao rizične faktore navodi dob, spol, stupanj obrazovanja, prihode, odnosno financijsko

stanje, tjelesno oštećenje/zdravstveno stanje, trajanje boravka u SAD-u, povijest dječjeg zlostavljanja i zlostavljanja od strane partnera i povijest depresije (NCEA, 2021.).

Istraživanje provedeno sa starijim kineskim stanovništvom pronalazi da su najčešći počinitelji nasilja nad istima osobe mlađe životne dobi (Gao i sur., 2019.). Također, druga studija je pokazala da je dobna skupina iznad 80 godina imala najveće izgleda za sveukupno zlostavljanje u svim kategorijama (Dong, 2016.). Slično tome, druga studija pokazala je da je starija dob povezana s većim rizikom od zlostavljanja, a rezultati pokazuju i da su muškarci izloženi većem riziku od zlostavljanja kao i od financijskog iskorištavanja (Chen i Dong, 2015.). Što se tiče zanemarivanja od strane njegovatelja, studije pokazuju da je ženski spol pod povećanim rizikom (Dong i Wang, 2017.). Jedno istraživanje pokazuje da starije osobe s najnižim stupnjem obrazovanja imaju najmanju prevalenciju umjereno definiranog nasilja starijih i sve definicije financijskog iskorištavanja (Chen i Dong, 2015.). Jedna studija pokazala je da starije odrasle osobe s najvišom razinom prihoda imaju najveću prevalenciju strogo definirano cjelokupnog nasilja nad starijim osobama i sve definicije financijskog iskorištavanja (Chen i Dong, 2015.). Gao i sur. (2019.) u svojoj studiji prikazuju da su više razine akulturacije bile pozitivno povezane sa zlostavljanjem starijih osoba i emocionalnim zlostavljanjem (Gao i sur., 2019.). Drugo istraživanje pokazalo je da je dulji boravak u SAD-u povezan sa povećanim rizikom financijskog iskorištavanja (Dong i Wang, 2017.). Jedno istraživanje pokazalo je da pojedinci koji su povezani sa zlostavljanjem djece imaju i do dva puta veće izgleda da će biti zlostavljani od strane svoje djece i intimnog partnera, a oni koji su doživjeli zlostavljanje od strane intimnog partnera bili su povezani s gotovo šest puta većim izgledima za zlostavljanje starijih osoba (Dong i Wang, 2019.). Istraživanje otkrivaju da su psihološko zlostavljanje starijih osoba, fizičko/seksualno zlostavljanje starijih osoba i financijsko iskorištavanje bili češći među onima koji su doživjeli zlostavljanje djece i zlostavljanje od strane intimnog partnera (Wang i Dong, 2019.). Jedno istraživanje ukazuje na to da su depresivni stariji Kinezi u većem riziku od zlostavljanja (Gao i sur., 2019.). Dong i Simon (2016., prema NCEA, 2021.) navode da su osobe sa smanjenim psihičkim funkcijama u većem riziku od zanemarivanja.

4.2 Nasilje nad starijim Afroamerikancima

Afroamerička populacija u dobi od 65 i više godina brojala je 3,0 milijuna osoba 2004. godine, a predviđa se da će brojka porasti na preko 10, 4 milijuna do 2050.godine (NCEA, 2007.). U 2018. godini u SAD-u je bilo približno 4,5 milijuna Afroamerikanaca u dobi od 65 i više godina, čineći 9% starije populacije. Očekuje se da će do 2060. godine afroamerička skupina narasti na više od 12 milijuna, čineći 13% starijeg stanovništva (NCEA, 2021.). Stopa siromaštva u 2018. godini za Afroamerikance u dobi od 65 i više godina iznosila je 18,9%, gotovo dvostruko više od starijih Amerikanaca koja je iznosila 9,7%. U 2017. godini 39% starijih Afroamerikanaca imalo je jedan ili više oblika tjelesnog oštećenja. U 2018. godini 39% Afroamerikanaca u dobi od 65 i više godina živjelo je samo (36% muškaraca i 41% žena).

Unatoč brzom rastu starije afroameričke populacije u SAD-u, zlostavljanje i zanemarivanje starijih osoba unutar njihovih obitelji i dalje je nedovoljno razvijeno područje istraživanja. Horsford i sur. (2011.) u svom radu predstavljaju ekološki i kulturno utemeljen okvir za proučavanje nasilja nad starijim osobama unutar afroameričke populacije. Model je razvijen na temelju Bronfenbrennerovog ekološkog modela ljudske okoline, a u njemu su sadržani i kulturni i zaštitni čimbenici. Namjera modela je pružiti razumijevanje zlostavljanja i zanemarivanja starijih osoba u afroameričkim obiteljima, uzimajući u obzir utjecaj kontekstualnih čimbenika kao što su naslijeđe ropstva, socijalna isključenost, strukturna segregacija i rasizam. Za razliku od mlađih žrtvi, starije afroameričke žrtve opisuju svoja iskustva i prirodu zlostavljanja i zanemarivanja kao intenzivnije i štetnije (Tauriac i Scruggs, 2006.). Zabilježeno je da su njegovatelji koji su izloženi trajnom stresu i teretu skrbi izloženi većem riziku da će počinuti zlostavljanje i zanemarivanje nad starijim osobama, osobito ako imaju isključivu odgovornost za njihovu dobrobit (Benton, 1999., prema Horsford i sur., 2011.). Isto tako, razina rizika se povećava ako njegovatelji imaju emocionalne ili mentalne zdravstvene probleme, kao što su depresija ili anksioznost, ili ako su skloni zlouporabi i ovisnosti o psihoaktivnim tvarima. Također, njegovatelji koji su kao djeca bili zlostavljani, pod većim su rizikom da će zlostavljati svoje starije roditelje (Griffin i Williams, 1992., prema Horsford i sur., 2011.). Nadalje, njegovatelji koji su ovisni o starijima, mogu

doživjeti snažnu kognitivnu disonancu kao rezultat kršenja društvenih očekivanja za normalno ponašanje odraslih osoba, odnosno očekivanja povezanih sa financijskom neovisnosti odraslih. Afroamerički negovatelji koji nemaju pristup profesionalnim uslugama koje bi im mogle pomoći u razvijanju negovateljskih vještina pod povećanim su rizikom za sudjelovanje u praksi zlostavljanja i zanemarivanja starijih. Nadalje, oni često doživljavaju kontekstualne prepreke u razvijanju navedenih vještina zbog njihovog rigidnog rasporeda radnog vremena ili ograničenog pristupa kulturno relevantnim uslugama. Također, opće nepovjerenje prema institucijama isto tako sprječava negovatelje da potraže mogućnost pristupa specijaliziranim uslugama (Hall, 1999., prema Horsford i sur., 2011.).

Starija dob povećava rizik od zanemarivanja jer negovatelji mogu smanjiti odgovornost skrbi kao sredstvo kojim će spriječiti moguće sagorijevanje. To može povećati rizik od socijalne izolacije starijih osoba, obzirom da su im negovatelji i njihova podrška ponekad jedina alternativa za pristup financijskoj, socijalnoj i medicinskoj podršci. Afroameričke starije osobe mogu se osjećati obveznim zadržati ulogu skrbnika u njihovoj vlastitoj obitelji (Boyd – Franklin, 2003., prema Horsford i sur., 2011.). U nastojanju da ne postanu teret rodbini, afroamerički stariji odlučuju zadržati za sebe emocionalne potrebe, što bi ih moglo dovesti do usamljenosti, izolacije ili depresije (Groger, 2002.). Nadalje, afroamerički stari ponekad neće biti voljni tražiti pomoć u zajednici, osobito ako smatraju da su oni i njihove obitelji u riziku od diskriminacije na temelju rase. Prepoznavanje i prijavljivanje nasilja može biti iznimno bolno iskustvo za afroameričke starije osobe, ponajviše zbog kulturoloških očekivanja snažne obiteljske zajednice i iznimnog poštivanja starijih. Afroamerikanci su poznati po svojoj uzajamnoj lojalnosti i predanosti obitelji, posebno u vrijeme potrebe i krize kada se oslanjaju jedni na druge (Boyd – Franklin, 2003., prema Horsford i sur., 2011.). Afroameričke majke imaju posebno mjesto u obitelji i imaju tendenciju biti prepoznate kao čuvari i “kičma“ obitelji. Starije osobe u afroameričkim obiteljima imaju posebno mjesto i predstavljaju mudrost, čast, otpornost i dostojanstvo i na temelju toga očekuje se da će biti iznimno poštovani od strane rodbine i zajednice. Ropstvo je dovelo do višestrukih oblika sistemskog rasizma i strukturalne segregacije povezane s verbalnim ili fizičkim napadima,

zdravstvenim i ekonomskim stopama nejednakosti kao što su prepreke u pristupu visokoj kvaliteti zdravstvenih i obrazovnih usluga te jednakom zapošljavanju, nedostatku pristupa jednakom stanovanju, nedostatku ekonomskih mogućnosti što pridonosi visokoj razini siromaštva, nerazmjernoj zatvorenosti i uključenosti u pravosudni sustav te visokim stopama korištenja socijalnih agencija (Hollar, 2001.). Navedeni izazovi koji imaju povijesne veze s ropstvom i strukturnom segregacijom nastavljaju s negativnim utjecajem na afroameričke starije osobe, a od toga dolazi i nedostatak povjerenja prema javnim institucijama (Hollar, 2001.).

Siromaštvo se navodi kao jedan od ključnih rizičnih faktora za afroameričke starije osobe. Nestalni, fizički teški i nedovoljno plaćeni poslovi ostavili su male mogućnosti za osiguranje dostojne mirovine i starosti, a zbog toga će se afroameričke starije osobe češće oslanjati na socijalnu pomoć, prihode od invalidnine te financijsku pomoć njegovatelja (Williams, 1990.; prema Horsford i sur., 2011.).

U istraživanju koje se bavi nasiljem nad starijim Afroamerikanacima, nekoliko rizičnih čimbenika među općom populacijom dosljedno pokazuje da se starije odrasle osobe izlažu povećanoj prijetnji zlostavljanja (NCEA, 2021.). Spomenuti faktori rizika jednako su primjenjivi i na starije osobe s nedostatkom usluga. Oni uključuju funkcionalne deficite, kognitivna oštećenja, društvenu izolaciju te ograničene ekonomske resurse. Ovisnost počinitelja o starijoj osobi, zlouporaba droga i kriminalna povijest također mogu povećati vjerojatnost zlostavljanja. Višestruki oblici ugnjetavanja proizašli iz trajnog sistemskog rasizma, ageizma, klasizma i seksizma kolektivno izlažu starije osobe podložnosti nasilju (NCEA, 2021.). Dodatni čimbenici specifični za afroameričko iskustvo povećavaju prijetnje za nasilje nad starijim osobama. Sustavno ugnjetavanje i diskriminacija stvaraju moć neravnoteže i jačaju stereotipe koji su marginalizirali Afroamerikance i stavili ih pod povećani rizik od zlostavljanja i iskorištavanja (Jervis i sur., 2016.). Izloženost rasizmu i segregaciji tijekom života dodatno utječe na nagomilani stres koji doživljavaju Afroamerikanci, značajno djelujući na cjelokupno zdravlje i povećavajući rizik od kroničnih bolesti te izazivanje veće podložnosti zlostavljanju (Mouton i Southerland, 2017., prema NCEA, 2021.). Zdravstvene razlike i ekonomske poteškoće u kojima su posredovale mnoge Afroameričke obitelji u sjeni institucionalnog rasizma, stavljaju starije u veći rizik (Tauriac i Scruggs, 2006.).

Nepovjerenje Afroamerikanaca u povijesno diskriminirajući zakon i njegovu provedbu kao i u vladine institucije, oslabljuju sposobnost zajednice da prijavi zlostavljanje i traži resurse za pomoć (Jervis i sur., 2016.). Nepravedna raspodjela zdravstvene skrbi, socijalnih usluga i ekonomskih resursa zajednicama na temelju boje kože stvara brojne izazove i ograničenja te ograničava pristup odgovarajućoj podršci starijim osobama. Nedostatak kulturno relevantne podrške i usluga u zajednici smanjili su učinkovitost dostupnih intervencija (Mouton i Southerland, 2017.). Dugotrajne traume povezane s ropstvom ostavile su posljedice na generacije te mogu oslabiti ili pogoršati osjetljivost na stresore povezane sa zlostavljanjem. Vjerojatnije je da će stariji Afroamerikanci živjeti u siromašnijim i nedovoljno opsluženim područjima gdje su visoke stope kriminala, izlažući se povećanoj šteti i većoj podložnosti nasilju.

Afroamerikanci imaju istaknutu tradiciju uključivanja zajednice u svoju mrežu podrške, uključujući širu obitelj, susjede, crkvu, uslužne organizacije koje su im pružile osjećaj pripadnosti, podrške i sigurnosti kroz povijesne izazove s kojima su se susreli. Nadalje, osim spomenute važnosti zajednice, veliku ulogu u životima Afroamerikanaca ima duhovnost. Vjerska pripadnost bila je važan izvor snage i zaštite u vremenima nevolje, pružajući podršku starijim Afroamerikancima i njihovim njegovateljima. Obiteljska lojalnost i jedinstvo dugo su bili izvor otpornosti za transgeneracijsko ugnjetavanje i zlostavljanje kroz koje su prolazili. U afroameričkim zajednicama starije osobe iznimno su cijenjene zbog svoje snage, mudrosti i dostojanstva. Afroameričke majke prepoznate su kao zaštitnice obitelji i poštovane su zbog čvrstine i potpore koje pružaju svojoj obitelji i rodbini (Horsford i sur., 2010.).

Snažna odanost obitelji i zajednici osnova je nevoljkosti Afroamerikanaca da javno otkriju i prijave nasilje nad starijim osobama unutar obitelji. Starije osobe štiteći zlostavljače - članove obitelji, nisu sklone izlagati ih kaznenoj prijavi i potencijalnoj zatvorskoj kazni. Ovakva praksa ukazuje na sklonost neprijavlivanju nastale štete i nespremnosti da se priznaju prekršaji (Enguidanos i sur., 2014.). Povijesno diskriminirajuća praksa provedbe zakona dovela je do nepovjerenja Afroamerikanaca

prema vlastima i dovela je u pitanje njihovu sposobnost pružanja prijeko potrebnih i kulturno primjerenih usluga koje će smanjiti nasilje. Nadalje, afroameričke starije osobe sklonije su koristiti neformalne mreže podrške u zajednici. (Joseph i Gonzalez, 2018.)

Iako se status etničke manjine navodi kao čimbenik rizika za zlostavljanje starijih osoba, podaci studije nisu pokazali značajne rasne razlike u učestalosti zlostavljanja. Istraživači su utvrdili da su promjenjivi čimbenici rizika lošeg zdravlja i socijalne potpore utvrđeni kao pretpostavke za predviđanje nasilja među svim ispitanim skupinama. (Hernandez-Tejada i sur., 2013.). Pronađene su razlike u učestalosti različitih vrsta zlostavljanja među skupinama (Dyer i sur., 2020.).

U usporedbi s drugim skupinama, stariji Afroamerikanci mogu biti pod povećanim rizikom financijskog iskorištavanja i psihičkog zlostavljanja (Beach i sur., 2010.).

Jedna studija pokazala je da je tri puta veća vjerojatnost da će Afroamerikanci prijavljivati financijsko nasilje i četiri puta veća vjerojatnost da će prijavljivati psihičko zlostavljanje od neafričkih Amerikanaca. Rasa, etnička pripadnost, dob, spol, kulturna uvjerenja i vrijednosti, te kontekstualni čimbenici konvergiraju s četiri puta povećanim rizikom od zlostavljanja starijih osoba. Uz fizičko zlostavljanje, verbalno je zlostavljanje najčešće identificirani oblik nasilja kod Afroamerikanaca (Tauriac i Scruggs, 2006.).

4.3 Nasilje nad starijim Latinoamerikancima

Latinoamerikanci su najbrže rastuća etnička manjina u SAD-u (Zavod za popis stanovništva u SAD-u, 2000.). U 2004. godini latino stanovništvo u dobi od 65 i više godina brojalo je 2,2 milijuna ljudi, a procjenjuje se da će do 2028. godine postati najveća starija etnička skupina (Uprava za starenje, 2002.). Unatoč ovome trendu, pružanje usluga usmjerenih na latino starije osobe imaju nekoliko ograničenja (Angel, 2006.).

Parra – Cardona i sur. (2008.) kroz svoj rad predstavili su integrativni teorijski okvir koji potiče ekološko i kulturno razumijevanje zlostavljanja i zanemarivanja starijih Latinoamerikanaca. Predloženi model je poticaj znanstvenika vezan uz potrebu za proučavanjem zlostavljanja starijih osoba u latino obiteljima korištenjem teorijskog

okvira koji opisuje više čimbenika koji utječu na žrtvu i zlostavljača, te na njihove obitelji (Vazquez i Rosa, 1999., prema Parra – Cardona i sur., 2008.).

Predloženi model počiva na pretpostavci da se latino obitelji koje se brinu za starije članove mogu prilagoditi zahtjevima starenja isključivo ukoliko imaju podršku njegujućeg okruženja. Korisnost ovog modela je višestruka jer najprije opisuje zlostavljanje i zanemarivanje starijih osoba kao višestruki problem te identificira specifične čimbenike rizika povezane s etiologijom i održavanjem zlostavljanja i zanemarivanja starijih osoba u latino obiteljima. Nadalje, model pruža kliničku sliku primjene, uključujući razmišljanja o potrebi terapeuta da prošire svoj opseg prakse izvan tradicionalnih intervencija obiteljske terapije. Prikazana je kratka studija slučaja koja ilustrira primjenu modela s latino obiteljima. Model sažima i makrosistemske čimbenike povezane sa zemljama u kojima su Latinoamerikanci živjeli prije preseljenja u SAD. Starije latino žene u većoj su vjerojatnosti da će doživjeti tjeskobu, društvenu izolaciju kao i stres zbog socijalne ovisnosti, nego latino muškarci (Tran, 1997., prema Parra – Cardona i sur., 2008.). Čimbenici kao što su očekivanja o rodnim ulogama, koja nalažu ženama da toleriraju nasilje i da se usredotoče na služenje drugima, ekonomska ovisnost i društvena očekivanja koja ne toleriraju razvod predloženi su kao potencijalni razlozi zbog kojih starije Latinoamerikanke ostaju u nasilnim bračnim odnosima (Vazquez i Rosa, 1999., prema Parra – Cardona i sur., 2008.). Međutim, takvi prijedlozi su samo teoretski i trebaju biti potvrđeni istraživanjima. Rizik od zlostavljanja starijih Latinoamerikanaca povezan je i sa visokom razinom fizičke, ekonomske i emocionalne ovisnosti (Montoya, 1997., prema Parra – Cardona i sur., 2008.). Latino starije osobe rođene u inozemstvu mogu biti dosta ovisne o svojoj rodbini zbog ekonomskih, ali i kulturnih čimbenika (npr. nedostatak mirovinskih prihoda, jezične barijere i slično.). Također, bitno je spomenuti i zdravstveno stanje kao rizični čimbenik. Starije osobe koje imaju kronične zdravstvene probleme koje rezultiraju mentalnim oštećenjima pod većim su rizikom od zlostavljanja (Lachs i Pillemer, 2006.). Slično tome, kronične bolesti mentalnog zdravlja i poremećaji raspoloženja kao što su depresija i anksioznost, mogu staviti latino obitelji pod veći rizik od nasilja, osobito ako obitelji nemaju pristup resursima koji su im potrebni da se učinkovito nose sa stresorima koji se povezuju s prethodno navedenim uvjetima

(Morano i Bravo, 2002.). Za razliku od svojih kolega rođenih u SAD-u, latino starije osobe rođene u inozemstvu pod većim su rizikom za doživljavanje društvene izolacije i kulturalnih sukoba. Nedostatak znanja engleskog jezika također se smatra čimbenikom rizika jer starije osobe rođene u inozemstvu često su ograničene na vrstu i kvalitetu mreže socijalne podrške koju su u mogućnosti uspostaviti. Nadalje, možda će se morati oslanjati na dvojezične osobe u situacijama kada im je potrebna pomoć zbog suočavanja sa zlostavljanjem. Vjerojatnije je da će biti izloženi kulturnim sukobima koji mogu dovesti do depresije ili anksioznosti, a isto tako oni imaju niže stope adekvatnog zdravstvenog osiguranja (Montoya, 1997., prema Parra – Cardona i sur., 2008.). Enguidanos i sur. (2012.), proveli su istraživanje koristeći se metodom fokus grupe u kojoj su sudjelovali Afroamerikanci (n=11), Latinoamerikanci koji govore engleski (n=6), Latinoamerikanci koji govore španjolski (n=12), bijelci koji nisu Latinoamerikanci, odnosno “Bijeli Amerikanci“ (n=9) i afroamerički njegovatelji starijih osoba (n=5). Rad istražuje kako starije odrasle osobe iz različitih rasnih i etničkih sredina u Sjedinjenim Američkim Državama doživljavaju zlostavljanje starijih osoba, a proveden je u Los Angelesu, obzirom da je on jedan od kulturno najrazličitijih gradova u svijetu. Većina razlika u stavovima dogodila se unutar samih grupa, što pokazuje da se percepcije razlikuju od pojedinaca pa do samih kultura, no četiri teme proizašle su samo iz latino fokus grupa. Mačizam (muško očekivanje dominacije), nedostatak poštovanja, ljubav između zlostavljača i žrtve i potreba za ranom intervencijom pri prvim naznakama zlostavljanja. Većina ovih ideja izražena je u latino grupama koje govore engleski i španjolski, ali su ih jače naglašavali jednojezični Latinoamerikanci koji govore španjolski, oni su također izrazili veću solidarnost u svojim stavovima prema zlostavljanju starijih. Obje fokus grupe Latinoamerikanaca raspravljale su o tome da, iako spol nije bitan u smislu definicije zlostavljanja, prema njihovom iskustvu vjerojatnije je da će počinitelj biti muškarac (Enguidanos i sur., 2012.).

Ovu temu pokrenula je rasprava sudionika o mačizmu i podložnosti žena unutar latino kulture. To sugerira da spol predstavlja kulturološki specifičan čimbenik rizika za zlostavljanje među Latinoamerikancima, stoga žene iz tradicionalnijih brakova mogu biti u većem riziku od nasilja od strane intimnog partnera u starijoj dobi. Sudionici grupe španjolskog govornog područja izrazili su zanimljivu povezanost

između ljubavi, poštovanja, zlostavljanja i prijavljivavanja. Neki sudionici su naveli da parovi ili obitelji koje godinama trpe nasilje to čine zbog ljubavi. Drugi su podijelili da ako u vezi postoji "ljubav" onda se zlostavljanje ne smije prijavljivati jer je ljubav najvažnija stvar, što bi značilo da je nakon prijave prestala. Unatoč uvjerenju da je ljubav važno uzeti u obzir pri odlučivanju hoće li prijaviti zlostavljanje, latino sudionici paradoksalno su izjavili da je intervencija potrebna na prvu naznaku zlostavljanja. Sudionici su naveli da je vrijeme prijavljivanja ključno u sprječavanju eskalacije i razvoja dugoročnog obrasca zlostavljanja. Na prijavljivanje se gledalo kao na mehanizam prevencije, a ne kao kažnjavanje (Enguidanos i sur., 2012).

5. Nasilje nad starijim osobama u Europi

Demografski pokazatelji ukazuju na povećani udio starijeg stanovništva u Europi. Prema podacima Eurostata vidljivo je kako se udio starijih osoba u ukupnom stanovništvu u periodu od 2008. do 2018. povećao za 2,6% te sada iznosi 19%. Kroz istraživanja provedena u nekoliko europskih gradova, među kojima je i grad Zagreb, analizirane su specifičnosti nasilja nad starijim osobama u Europi.

Ludvigson i sur. (2022.) proveli su istraživanje koje za cilj ima istražiti iskustva zlostavljanja među samim žrtvama. Izravnim ispitivanjem samih žrtvi, razumijevanje zlostavljanja starijih osoba može se produbiti, što je vrlo poželjno i korisno za adekvatnu prevenciju i intervenciju. Uzastopni bolnički pacijenti od 65 i više godina u bolničkoj klinici u Švedskoj pozvani su na sudjelovanje, a identificirane su 24 žrtve zlostavljanja starijih osoba. Provedeni su polustrukturirani kvalitativni intervjui, a transkripti su analizirani kvalitativnom analizom sadržaja. Prije intervjua, medicinska sestra na odjelu podijelila je potencijalnim sudionicima upitnik koji uključuje instrument za probir REAGERA-S, kao i informacije o dobrovoljnom sudjelovanju i informiranom pristanku. Instrument za provjeru uključivao je devet pitanja o različitim vrstama zlostavljanja. Prije intervjua sudionicima nije predstavljena precizna definicija zlostavljanja starijih osoba. Umjesto toga, informacije koje su prethodile intervjui uključivale su prilično nejasne opise zlostavljanja starijih

osoba (npr. "biti podvrgnut negativnim radnjama") kako bi se spriječilo usmjeravanje misli ili priča sudionika za prikupljanje podataka. Kasnije istog ili sljedećeg dana, kvalitativni intervju je obavljen u privatnoj prostoriji. Za intervju su korištena otvorena pitanja poput "Možete li mi reći nešto više o tome čemu ste bili izloženi?" i "Kakvi su Vaši osjećaji kad danas razmišljate o tome?". Analiza je stvorila četiri teme koje zajedno daju sveobuhvatnu sliku zlostavljanja starijih osoba iz subjektivne perspektive sudionika. Ranjivost u starijoj dobi, koja se uglavnom odnosila na različite oblike ovisnosti o drugim ljudima (društvena, fizička i ovisnost o medicinskoj skrbi), iskustva iz ranijeg života koja uključuju vremena problema i nedaća, ali i radosti, zatim percepcije o različitim oblicima nasilja, u njihovim su pričama najistaknutiji obrasci zanemarivanja i psihičkog nasilja dok su ekonomsko, fizičko i seksualno nasilje manje izraženi te posljedice i patnje zbog zlostavljanja. Iskustva zlostavljanja sudionika bila su slična prethodnim opisima zlostavljanja starijih osoba od strane trećih osoba i opisima zlostavljanja među mlađim odraslim osobama, ali su se određeni aspekti bitno razlikovali. Ranjivost zbog starenja i bolesti dovela ih je do ovisnosti o drugima i smanjene autonomije. Preneseni su bogati opisi zanemarivanja, psihičkog zlostavljanja i drugih vrsta zlostavljanja u kontekstu usluga skrbi i obiteljskih odnosa (Ludvigson i sur., 2022.).

Saga i sur. (2021.) proveli su istraživanje kojem je cilj dati glas štićenicima istražujući iskustva njihovih rođaka sa zlostavljanjem starijih osoba u staračkim domovima u Norveškoj. Rezultati pokazuju da su rođaci zanemarivanje doživljavali kao najrašireniji problem, a psihičko zlostavljanje od osoblja do stanara kao ključni problem. Tjelesno zlostavljanje uglavnom se odnosilo na agresiju od osobe do osobe. Rođaci su smatrali da je zlostavljanje starijih osoba u staračkim domovima povezano s niskom kompetencijom osoblja, niskim brojem osoblja, lošim vodstvom staračkog doma, radnom kulturom koju karakterizira strah i lojalnost prema poslodavcu ili suradnicima, te nedostatkom individualizirane skrbi za štićenike (Saga i sur., 2021.). Nadalje, i sami su rođaci doživjeli maltretiranje od strane djelatnika staračkih domova, zbog čega su bili pod stresom, tjeskobom i nepovjerenjem. Rođaci su također izrazili potrebu da nadoknade nedostatak skrbi.

Myhre i sur. (2020.) u svom istraživanju za cilj imaju istražiti percepciju voditelja staračkih domova o zlostavljanju i zanemarivanju starijih osoba. Uzorak istraživanja

odabran je iz 12 staračkih domova u šest općina u Norveškoj. Sudionici su prikupljeni u razdoblju od šest mjeseci, od kolovoza 2018. do kraja siječnja 2019. E-poruka za sudjelovanje poslana je voditeljima zdravstvene skrbi u 11 općina u gradskim i ruralnim područjima. Provedeno je kvalitativno istraživanje putem intervjua sa 6 fokus grupa u koje je uključeno 28 voditelja staračkih domova u ulozi voditelja skrbi. Istražena je percepcija voditelja staračkih domova o različitim vrstama zlostavljanja u različitim situacijama. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da su zlostavljanje i zanemarivanje starijih osoba zanemareni problem sigurnosti pacijenata (Myhre i sur.,2020.). Iz analiza su proizašle tri analitičke kategorije: prva kategorija odnosi se na zlostavljanje od strane štićenika u domu, koje se smatralo kao “normalan dio života u staračkom domu”; činilo se da je agresija od osobe do osobe toliko uobičajena da su je voditelji skrbi doživljavali kao normalnu i nisu imali strategiju za rješavanje. Nadalje, zlostavljanje od strane rodbine doživljavano je kao “privatna stvar”; rodbina s nasilnim ponašanjem koja posjećuje štićenike staračkih domova teško je opisana i smatra se da je to nešto što bi se trebalo zadržati između štićenika i rodbine, kao obiteljska stvar. Zlostavljanje od strane osoblja za izravnu skrb doživljava se kao “nezamisliv događaj”; smatralo se da je o zlostavljanju osoblja prema starijoj osobi teško govoriti i da nije u skladu s povjerenjem voditelja u njihove zaposlenike.

Macasa i sur. (2013.) željeli su istražiti rasprostranjenost psihičkog zlostavljanja starijih osoba u razdoblju od 12 mjeseci. Uzorak istraživanja sastojao se od nasumično odabranih žena i muškaraca iz opće populacije (iako su reprezentativne po dobi i spolu) koji žive u gradovima sedam europskih zemalja (Njemačka, Stuttgart; Grčka, Atena; Italija, Ancona; Litva, Kaunas; Portugal, Porto; Španjolska, Granada; Švedska, Stockholm).

Švedska i Njemačka imale su najveću prevalenciju ukupnog psihičkog zlostavljanja, a Španjolska i Italija najmanju. Osim toga, ispitanici u dobi od 60-64 i 70-74 godine i muškarci prijavili su više ukupnog psihičkog zlostavljanja nego ispitanici druge dobi i žene. Također, psihičko zlostavljanje bilo je više zastupljeno među razvedenim/odvojenim sudionicima, među onima koji su živjeli u najmu, nisu znali čitati/pisati, onima sa nezavršenom osnovnom školom, osnovnom školom, onima

koji imaju financijsku potporu, odnosno mirovinu i koji su živjeli sami ili samo s partnerom/supružnikom. Slični rezultati prikazani su i za manje oblike psihičkog zlostavljanja. Prevalencija manjeg psihičkog zlostavljanja bila je 29,1 % u Švedskoj i 25 % u Njemačkoj, a najniža u Španjolskoj 10,8 % i Italiji 9,9 %. Psihičko zlostavljanje u najvećem dijelu počinjeno je od strane supružnika/partnera (37,1%), zatim od strane prijatelja/susjeda/poznanika (27,7%), ostali članovi obitelji (npr. braća) imali su najnižu razinu (16%). Sudionici iz Grčke, Italije, Portugala i Španjolske u usporedbi s onima iz Njemačke bili su manje izloženi sveukupnom psihičkom nasilju, a to je vrijedilo i za sudionike u dobi od 75 do 79 godina u usporedbi s onima u dobi od 60 do 64 godine. Sudionici koji su iskazali visoku socijalnu podršku i koji nisu imali financijskih poteškoća imali su nižu vjerojatnost da će doživjeti sveukupno psihičko nasilje. Suprotno tome, sudionici koji su živjeli u iznajmljenim stanovima te konzumirali alkohol imali su veće vjerojatnosti da će doživjeti psihičko nasilje. Također, sudionici koji često koriste zdravstvene usluge te iskazuju visoku razinu anksioznosti i somatskih simptoma isto su imali povećane šanse da će doživjeti psihičko nasilje. U regresijskoj analizi rezultati su pokazali kako su Grčka, Italija, Portugal i Španjolska pod manjim rizikom za doživljavanje psihičkog nasilja, što nužno ne mora značiti da je doista tako (Macasa i sur.,2013.). Postoji mogućnost da su sudionici koji žive u južnoeuropskim zemljama bili manje spremni otkriti iskustva nasilja u usporedbi sa sudionicima iz Njemačke. Psihološko nasilje može biti povezano sa kulturnim prizvukom pa se iz tog razloga može veoma razlikovati u ispitanim zemljama.

Rusac, S. (2009.) u istraživanju provedenom na području grada Zagreba željela je utvrditi koje oblike nasilja starije osobe doživljavaju u obitelji, zatim, dobiti uvid u oblike nasilja u odnosu na sociodemografska obilježja starijih osoba te ispitati percepcije starijih osoba o prijavljivanju nasilja u njihovoj dobnoj skupini i poznavanju starije osobe s iskustvom nasilja u obitelji. U istraživanju je sudjelovalo 1 000 osoba starijih od 65 godina, od toga 36% osoba muškog spola (N=380) i 62% ženskog spola (N=620). Raspon dobi kretao se od 65 do 95 godina. Uzorak je konstruiran kao probabilistički uzorak sa slučajnim odabirom ispitanika unutar kućanstva s namjerom osiguravanja reprezentativnosti za odraslo stanovništvo

Zagreba starije od 65 godina. Rezultati su pokazali da postoje razlike u doživljenim oblicima nasilnih ponašanja s obzirom na sociodemografska obilježja starijih osoba. Niži obrazovni status pokazao se značajnim kod psihičkog, materijalnog i tjelesnog nasilja. Utvrđena je povezanost između niže mirovine i doživljavanja psihičkog nasilja. Starije osobe koje su materijalno ovisne, i koje imaju djecu, značajno više su izložene psihičkom i tjelesnom nasilju. Također, stariji u dobi 75-84 godina značajno više iskazuju doživljeno materijalno nasilje. Spol ispitanika nije se pokazao značajnim, kao ni bračni status.

Rusac i sur. (2020.) također su proveli i istraživanje kojem je cilj ispitati percepciju djelatnika i korisnika domova za starije o nasilju nad starijim osobama, putem više različitih procjena. Iz 11 domova za starije osobe na području Grada Zagreba odabran je prigodan uzorak korisnika i zaposlenika u svakom domu za starije osobe (oko 51 % zaposlenika po ustanovi i 17 % korisnika po ustanovi). U istraživanju su korištene dvije verzije anketnog upitnika, verzija skraćenog oblika prilagođena je posebno korisnicima, a druga verzija djelatnicima doma za starije. Na temelju dobivenih rezultata vidljivo je da je više od polovine djelatnika upoznato s temom nasilja nad korisnicima ustanova i smatraju da to područje nije zanemareno u domu u kojem rade. Od ukupno 472 djelatnika njih 66 osobno poznaje korisnika doma izloženog nasilju i većina iskazuje spremnost za prijavljivanje istoga, ukoliko bi svjedočili događaju. Trideset posto korisnika domova procjenjuje društvenu skrb dobrom, dok je ostali procjenjuju lošom ili imaju neutralan stav o tome. Djelatnici i korisnici domova procjenjuju rijetku prijavu nasilja. Korisnici za razloge neprijavlivanja navode strah od posljedica, nepovjerenje da će se bilo što promijeniti i nakon što podjele da su doživjeli nasilje te sram od istoga. Djelatnici kao razlog prijavljivanja navode moralnu dimenziju prema kojoj nasilje nije prihvatljivo, pravnu dimenziju jer predstavlja kršenje prava te da bi spriječili takva postupanja u budućnosti. Također, djelatnici rijetko percipiraju nasilje u domovima za starije nad korisnicima, a korisnici još značajnije rjeđe. Unatoč značajnim razlikama u percepcijama djelatnika i korisnika, i jedni i drugi najčešće percipiraju jednake oblike nasilja. Psihičko nasilje i zanemarivanje, fizičko i materijalno nasilje, zatim nasilje i zanemarivanje prilikom pružanja medicinske skrbi, nasilje i zanemarivanje

prilikom pružanja osobne njege te nasilje i zanemarivanje prilikom hranjenja starijih osoba.

6. Nasilje nad starijim osobama u Aziji

Važno je napomenuti da Azija ima najveći udio starijeg stanovništva u svijetu, udio od 53% (Patela i Katariab, 2013., prema Ahamed Khokhlova, 2022.). Utvrđeno je da financijsko nasilje nad starijim osobama u Aziji ima višu stopu prevalencije u usporedbi s drugim kulturama (npr. Kina i Japan imaju stopu prevalencije od 13,6% i 35,7%). Zbog niske razine svijesti o nasilju nad starijim osobama te usmjerenosti na društvene vrijednosti kao što su dostojanstvo i poštovanje, većina slučajeva vezana uz nasilje nad starijim osobama ostaje neprijavljena (Yan i sur., 2015.). Također, specifično je da se u Južnoazijskim zajednicama nasilje nad starijim osobama još uvijek doživljava kao strani i nepoznati problem, kao posljedica toga što su u kulturi Južne Azije stariji ljudi uvijek bili štovani i poštovani. (Chokkanathan i Lee, 2005., prema Ahamed i Khokhlova, 2022.). Južnoazijske kulture poput Indije, Pakistana i Bangladeša imaju ukorijenjene patrijarhalne sustave vrijednosti, a lošiji zdravstveni uvjeti, niži socioekonomski status, smanjena sloboda i neovisnost žena izlažu ih većem riziku od financijskog nasilja.

Ahamed i Khokhlova (2022.) u svom istraživanju željeli su ispitati kako odrasli Azijati percipiraju ozbiljnost financijskog zlostavljanja starijih osoba na temelju odnosa žrtva-počinitelj i objašnjenja koja daju za njihovo minimiziranje kada je počinitelj bliski član obitelji. Sudionici su dobili dvije vinjete koje su istraživači osmislili za potrebe ovog istraživanja. Održavajući sve ostale informacije konstantnim, odnos žrtve i počinitelja je u ovim vinjetama promijenjen promjenom informacija o počinitelju, stvarajući ukupno dvije vinjete, jednu za financijsko zlostavljanje koju je počinio član uže obitelji (sin) i jednu za financijsko zlostavljanje koju je počinio netko izvan obitelji (susjed). Nakon svake vinjete slijedilo je jedno pitanje koje ih je od njih tražilo da ocijene ozbiljnost zlostavljanja od 1 (uopće nije ozbiljno) do 100 (izuzetno teško) i četiri otvorena pitanja kako bi razumjeli opravdanja sudionika za njihovu ocjenu ozbiljnosti i njihovu percepciju količine

odgovornosti i kontrolu koju su imali žrtva i počinitelj. Upareni testovi uzoraka otkrili su značajne razlike u ocjenama ozbiljnosti financijskog zlostavljanja koje su počinili sin i susjed kod odraslih Azijata. Kvalitativno izvješće istraživalo je objašnjenja sudionika za minimiziranje financijskog zlostavljanja koju počinio član uže obitelji koristeći tematsku analizu, koja je identificirala dvije glavne teme: (a) odbacivanje ozbiljnosti i odgovornosti i (b) opravdanje zlostavljanja. Neprijavlivanje ovih slučajeva povezuje se s time što su počinitelji bliski rođaci žrtve i manja je vjerojatnost da će žrtve i promatrači bilo koji oblik obiteljskog nasilja od strane članova obitelji doživjeti kao takav. Iako se nasilje od strane članova obitelji obično doživljava kao manje teško, istraživanje je pokazalo da su psihičke posljedice koju žrtve doživljavaju kao rezultat nasilja jednako teške onima doživljenim od strane osobe izvan obitelji. Nasilje od strane članova obitelji pogoršava se zbog žrtvinog samookrivljavanja za naneseo nasilje kao i internaliziranim osjećajima srama i krivnje.

Raj Acharya i sur. (2021.) provode istraživanje kako bi se otkrila prevalencija različitih oblika zlostavljanja među starijim Nepalcima. Nepal pripada zemljama u razvoju, a istraživanja sa starijim stanovništvom još uvijek su vrlo rijetka te su zapravo u početnoj fazi. Iako Vlada Nepala osigurava starosne naknade, ipak se briga o starijima doživljava kao privatna obiteljska stvar. Starije osobe koje su zanemareni dio društva žive upravo u ruralnim područjima Nepala. Ova studija je bila analitička studija presjeka provedena među 373 starije osobe iz ruralne općine Biruwa, okrug Syangja, Nepal. Ukupna starija populacija iznad 60 godina u ruralnoj općini Biruwa iznosila je 2935. U istraživanje su uključene starije osobe dobne skupine od 60 do 80 godina. Osobe koje zbog zdravstvenih i osobnih razloga nisu mogle završiti proces intervjua isključene su iz ove studije. Većina sudionika bile su žene (54,5%). Spol, etnička pripadnost, tip obitelji, stupanj obrazovanja, prihod i bračni status ocijenjeni su kao socioekonomske varijable. Konzumacija duhana i alkohola procijenjena je kao varijabla povezana s ponašanjem. Udio i oblici zlostavljanja smatrani su zavisnim varijablama za ovu studiju.

Utvrđeno je da je prevalencija zlostavljanja starijih osoba 54,5%. Najčešći oblik zlostavljanja među starijom populacijom bilo je zanemarivanje (23,1%), psihičko

zlostavljanje (20,6%), fizičko zlostavljanje (6,5%), financijsko zlostavljanje (2,4%) i seksualno zlostavljanje (1,9%). Starije žene znatno su češće doživjele fizičko i psihičko zlostavljanje. Starije žene, stariji pušači, pripadnici najniže kaste – daliti, imali su veću vjerojatnost za doživljavanje fizičkog nasilja. Za pušače je bila veća vjerojatnost da će biti seksualno zlostavljani. Sudionici koji su bili bolesni u prethodnoj godini i žene, bile su podvrgnute psihičkom zlostavljanju. Na financijsku zlouporabu značajno su utjecali stupanj obrazovanja sudionika, zanimanje i prihod.

Du i Chen (2021.) u svom istraživanju željeli su procijeniti učestalost zlostavljanja starijih osoba u Kini tijekom pandemije COVID-19 i identificirati promjene u čimbenicima rizika za zlostavljanje starijih osoba u kontekstu istoga. U istraživanju je sudjelovalo 10.362 starijih osoba u dobi od 65 i više godina. Kao mjesta istraživanja odabrani su okrug Changsha, okrug Ningxiang i okrug Pingjiang u provinciji Hunan. Ukupno 15 zajednica i 15 sela je nasumično odabrano iz svake zemlje. Tijekom pandemije COVID-19, prevalencija financijske zlouporabe i zanemarivanja bila je znatno veća nego u 2010. godini. Prihodi su imali značajan utjecaj na doživljeno nasilje, što je prihod bio manji, to je bio veći rizik od nasilja. Štoviše, čimbenici kao što su starija dob, ženski spol, niža kognitivna sposobnost i nepostojanje bračnog ili izvanbračnog partnera povećali su mogućnost zlostavljanja. Što je bio veći broj djece, veći su i rizici od fizičkog zlostavljanja, financijskog zlostavljanja i zanemarivanja starijih. Samoizolacija koliko god bila ključna u borbi protiv pandemije povećava rizik zlostavljanja starijih. Stariji s višim obrazovanjem, oni koji su češće sudjelovali u društvenim aktivnostima i oni s vjerskim uvjerenjima bili su rjeđe izloženi zlostavljanju. Ovo istraživanje pokazalo je da je broj slučajeva zlostavljanja bio 1596 te da je stopa prevalencije zlostavljanja starijih osoba 15,4%. Fizičko zlostavljanje (163) i emocionalno zlostavljanje (412) rjeđe su od financijskog zlostavljanja (647) i zanemarivanja (698). Ukupno 31,2% sudionika prijavilo je dvije ili više vrsta zlostavljanja.

Naderi i sur. (2019.) u svom istraživanju za cilj su imali identificirati i opisati zlostavljanje hospitaliziranih starijih osoba u Iranu, iz perspektive samih pacijenata i članova njihovih obitelji. Ciljana populacija bili su stariji pacijenti na različitim odjelima u različitim bolnicama i članovi njihovih obitelji. Na temelju metode

namjenskog uzorkovanja, angažirano je i intervjuirano 16 hospitaliziranih starijih pacijenata i 11 članova obitelji. Na temelju analize podataka intervjuja izdvojene su četiri glavne kategorije koje su klasificirane kao pitanja na mikrorazini, mezorazini, egzorazini i makrorazini. Problemi na mikrorazini, uključivali su narušavanje integriteta hospitaliziranih starijih pacijenata na individualnoj/osobnoj razini. Obuhvaćene su dvije generičke kategorije, odnosno fizičko zlostavljanje i emocionalno i psihičko zlostavljanje. Problemi na mezorazini bili su povezani s razinom odnosa ili karakteristikama počinitelja i nedostatkom obuke zdravstvenih djelatnika. Obuhvaćali su tri generičke kategorije, a to su nedovoljna profesionalna kompetencija, profesionalni nemar i nedovoljno pridržavanje profesionalne etike. Problemi s egzo-razinom povezani su s okruženjem u kojem se zlostavljanje dogodilo. Obuhvaćaju dvije generičke kategorije, a to su nehygieničko okruženje i nesigurno okruženje. Problemi na makro razini, uključuju organizacijsku politiku i strukturalna pitanja, organizacijske nepravilnosti koje su pridonijele zlostavljanju starijih osoba. Bolnica loše vođena, kako u operativnom tako i u računovodstvenom smislu, uvela je dodatne izazove u liječenje i njegu starijih pacijenata. Iako takve administrativne i organizacijske prepreke mogu utjecati na kvalitetu liječenja svih hospitaliziranih pacijenata, ipak je veća vjerojatnost da će se starije osobe osjećati zanemareno zbog njihove veće ranjivosti, složenih i višestrukih potreba, čestih hospitalizacija, kao i fizičkih i psihičkih ograničenja putovanja na posao ili čekanja u redovima (Naderi i sur., 2019.).

Koga i sur. (2022.) za cilj svog istraživanja imali su ispitati povezanost između fizičkog, psihičkog i financijskog zlostavljanja i pojave demencije kod neovisnih starijih osoba u Japanu. Istraživanje je provedeno 2010. godine i uključivalo je sudionike iz 16 općina diljem Japana. Ova studija uključivala je neovisne starije odrasle osobe u dobi od 65 i više godina koje nisu imale fizičke ili kognitivne smetnje. Sudionici nisu imali pravo na javno osiguranje za dugotrajnu njegu. Urbane, prigradske i ruralne zajednice od sjevernih do najjužnijih prefektura Japana bile su uključene u ovo istraživanje. Tijekom praćenja, 552 (9,7%) muškaraca i 728 (11,1%) žena razvilo je demenciju. Sudionici koji su doživjeli financijsko zlostavljanje imali su 1,53 (1,09–2,16) puta veću vjerojatnost da će razviti demenciju od onih koji nisu. S druge strane, sudionici koji su doživjeli fizičko zlostavljanje imali su 1,53 (0,92-

2,56) puta veću vjerojatnost, a oni koji su doživjeli psihičko zlostavljanje imali su 0,98 (0,82-1,17) puta manju vjerojatnost da će razviti demenciju od sudionika koji nisu iskusili takvo zlostavljanje (Saga i sur., 2022.). Međutim, razlika nije bila značajna.

Lee i sur. (2021.) u svom istraživanju žele utvrditi čimbenike povezane sa zlostavljanjem starijih osoba i posredne učinke socijalne podrške u starijoj populaciji koja živi u zajednici u Koreji. U ovome istraživanju, 12,6% starijih osoba prijavilo je zlostavljanje, a 29,2% izjavilo je da ima depresiju. Rezultati su otkrili da su mlađa dob, nizak ekonomski status, loša socijalna podrška i depresija bili značajno povezani sa zlostavljanjem starijih osoba nakon kontrole svih “zbunjujućih” čimbenika. Depresija i nedostatak društvene podrške bili su povezani sa zlostavljanjem kod starijih Korejaca koji žive u zajednici. Vjerojatnije je da su sudionici koji su doživjeli zlostavljanje u starosti žene, samci, manje obrazovani, oni koji imaju nizak ekonomski status i manju socijalnu podršku, kronične bolesti, imaju oštećenja u instrumentalnim aktivnostima svakodnevnog života i/ili imaju depresiju.

7. Nasilje nad starijim osobama u Africi

I apsolutni i relativni porast starije populacije u Africi iz godine u godinu konstantno raste, a kao rezultat toga, starenje stanovništva predstavlja jedan od značajnijih pomaka u povijesti, jer ljudi žive dulje nego ikada prije. Unatoč navedenom postignuću, bitno je usmjeriti se na svijest o tome da se mnogi stariji ljudi u Africi u budućnosti mogu sve više suočavati sa raznim oblicima zlostavljanja bez adekvatne mreže socijalne sigurnosti (Gorman, 2000.). Afrika se dugo vremena smatrala društvom koje iznimno štuje svoje starije građane, a tradicija poštovanja bila je sastavni dio njezina vrijednosnog sustava. U većini tradicionalnih afričkih društava starije osobe bile su vrlo cijenjene i poštivane, međutim, ideali društva i društvena stvarnost današnjice može biti sasvim drugačija (Mba, 2007.). Kao rezultat promjene društvenog i ekonomskog okruženja, starije osobe nisu uvijek tretirane s poštovanjem koje nalaže tradicija supsaharske Afrike, o čemu svjedoči nasilje nad starijim osobama kao i neadekvatni uvjeti stanovanja. Bez obzira na njihove priznate

društvene i ekonomske doprinose, kao i na njihovu važnu ulogu u tradicionalnim i kulturnim pitanjima, mnoge starije osobe u Africi suočavaju se sa raznim oblicima nasilja te su isključeni iz socioekonomskih i političkih pitanja (Mba, 2007.). Jedna od najvećih prednosti i doprinosa tradicionalne proširene obitelji je njezin potencijal za brigu o starijim članovima. Zapravo, zbog nedostatka univerzalnog sustava socijalne sigurnosti u Africi, dobrobit i podrška starijim osobama pružena je od strane članova obitelji, kao i u mnogim drugim zemljama u razvoju (Cameroon, 2000., prema Mba, 2007.). Nažalost, rezultati pokazuju da procesi modernizacije i urbanizacije počinju narušavati tradicionalni afrički sustav socijalne skrbi, odnosno proširenu obitelj (Khasiani 1987., prema Mba, 2007.). Takvo stanje vjerojatno će negativno utjecati na njihovu financijsku potporu, zdravlje i samopouzdanje, što će ubrzati nasilje nad starijim osobama zbog njihove socioekonomske ranjivosti. Vrlo je malo dostupnih istraživanja o navedenom problemu, što je iznimno loše zbog nedovoljnog širenja svijesti o istome. Iako se očekuje da će starost biti period života koji karakterizira mir, užitak i zadovoljstvo, stvarnost je razočaravajuća. U mnogim afričkim zemljama starost je poput prave noćne more te se povezuje uz tugu i jad. Iako postoji zakonodavni okvir koji jamči prava svih ljudi pa tako i starijih osoba, u pojedinim dijelovima Afrike zlostavljanje starijih vrlo je rašireno iz razloga što je većina starijih siromašna te nema pravo glasa (Mba, 2007.). Nedostaju im osnovne stvari kao što su osnovna zdravstvena skrb, sklonište i dostojanstvo. Prava starijih osoba često se gaze bez kažnjavanja i na njih se gleda s prezirom. Na primjer, starije žene često su doživljavane kao vještice i krivi ih se za svaku nesreću koja se dogodi u zajednici, uključujući pandemiju HIV/AIDS (HelpAge, 2004., prema Mba, 2007.). Unatoč nedostatku podataka o nasilju nad starijim osobama u Africi, opće je poznato da se stariji suočavaju s emocionalnim i fizičkim nasiljem te da su im često upućene pogrdne primjedbe. U ruralnom selu u Keniji postojalo je vjerovanje da su starije žene, osobito siromašne i ružnijeg izgleda, bile vještice (Mba, 2007.). Ovo ističe negativne stavove i psihološke traume s kojima se starije osobe moraju boriti u tradicionalnom afričkom okruženju. Zbog nedostatka resursa ili otežanog pristupa istima i kontrole nad njima, starije osobe su socijalno izolirane (Moon i Mulvey., 1996., prema Mba, 2007.). Ponekad su obiteljski sukobi i nasilje potaknuti neslaganjima oko financijskih pitanja i kontrole nad resursima, na primjer zemljišta.

Stariji članovi obitelji najčešće su uhvaćeni u takvim tipovima sukoba, posebno oko pitanja nasljeđivanja. U Thiki, kenijskoj provinciji Central, muškarac od 25 godina prijavljen je da je silovao svoju baku koja je imala 105 godina (Keikelame i Ferreira, 2000.). U Ghani je više od 2500 žena, uključujući i starije osobe, patilo od različitih oblika zlostavljanja samo od siječnja do rujna 2007. godine (Donkor i Boateng, 2004., prema Mba, 2007.). Od navedenog broja 837 žena bilo je seksualno zlostavljano, 130 je oteto, a 1358 žena bilo je pretučeno. Mba (2007.) u svom istraživanju provedenom u dijelovima Afrike navodi kako su zlostavljanje i nasilje nad starijim osobama kao i njihova ranjivost na financijsko iskorištavanje ključni izazov s kojim se susreću mnoge afričke zemlje te navodi koji su rizični faktori prepoznati za to područje. Primjerice, HIV/AIDS ima društvene i ekonomske posljedice za mnoge starije osobe, a posebno one koji žive u siromašnim ruralnim područjima. Starije žene moraju se brinuti kako za svoju umiruću djecu tako i za svoju unučad bez roditelja, a time su pogođeni financijskim poteškoćama te socijalnom izolacijom što ugrožava i njihovo zdravlje (Kimuna, 2005.). Kretanja ljudi, odnosno migracije i iseljavanja doveli su do raspada unutar obitelji, a kao rezultat istoga veliki broj starijih osoba ostaje samo ili su prisiljeni brinuti se za djecu koja su napuštena ili odvojena od obitelji i doma. Navedene starije osobe tada se bore da se brinu za sebe i za svoje uzdržavanje sa ograničenim resursima, iako je osjetna njihova financijska ranjivost i popratna slabost kao rezultat starenja. Keikelame i Ferreira (2000.) navode da su uzroci zlostavljanja starijih osoba siromaštvo, nedostatak poštovanja od strane odrasle djece, zlorporaba alkohola, pivnice i gostione u blizini grada, zlorporaba droga, vjerovanje u vještice i marginalizacija starijih od strane Vlade. Također, utvrdili su da se najviše prijavljenih slučajeva zlostavljanja starijih dogodi u kontekstu društvene neorganiziranosti, posebno nasilja u obitelji pogoršanog kriminalom, alkoholom i drogama.

8. Prevencija i zaštita starijih osoba od nasilja

Nasilje nad starijim osobama je vrlo kompleksno i složeno pitanje koje zahtijeva odgovore iz različitih disciplina. Obzirom na to da je nasilje u obitelji ne samo osobni, nego i obiteljski te društveni problem koji značajno narušava kvalitetu života

i mentalno zdravlje svih onih koji su mu izloženi, uočava se potreba za međusobnom suradnjom stručnjaka iz različitih područja. Važno je poticati rad organizacija civilnog društva koje promiču ljudska prava i zastupaju žrtve obiteljskog nasilja (Ajduković, 2003.). Spitek–Zvonarević (2006.) smatra da je radi zaštite od nasilja i zapuštanja starijih osoba, nužno razviti programe prevencije koji slijede modele javnozdravstvenog pristupa, a koji obuhvaćaju mjere i akcije: na individualnom planu, u međusobnim odnosima u neposrednoj okolini, kao i na šire društvenom planu. Na lokalnoj razini mogu se organizirati programi socijalne i zdravstvene pomoći, u obliku besplatnih telefonskih linija na kojima bi starije osobe mogle potražiti pomoć ili prijaviti zlostavljanje, programi educiranja starijih o njihovim pravima i o problemu nasilja u smislu njegovog prepoznavanja i reagiranja, osposobljavanje stručnih i javnih djelatnika osobito u zdravstvenim ustanovama, podizanje javne svijesti. Sve se više prepoznaje da bi rano otkrivanje zlostavljanja i zanemarivanja starijih osoba kao i intervencije usmjerene ka njima napredovalo i imalo koristi od usvajanja modela multidisciplinarnog tima (Dong i sur., 2013.). Multidisciplinarni model odnosi se na timski pristup u kojem ključnu ulogu imaju stručnjaci iz različitih disciplina, uključujući pružatelje socijalnih i zdravstvenih usluga, istraživače i kreatore politika, čiji je zadatak pregledati i dati odgovor na zlostavljanje starijih osoba. Multidisciplinarni tim može poboljšati prevenciju i dati odgovor na zlostavljanje i zanemarivanje starijih osoba u manjinskim zajednicama, kroz promicanje kulturne kompetencije među članovima, poboljšanjem pristupa uslugama i resursima kao i poboljšanjem kvalitete skrbi za korisnike manjinskih zajednica. Koristeći suradnički pristup, multidisciplinarni tim u proces istraživanja dovodi stručnjake iz akademskih institucija, društvenih organizacija te ostale ključne dionike koje pružaju velike prednosti u proučavanju manjina. Enquidenos i sur. (2012.), u istraživanju koje ispituje stavove osoba iz različitih rasnih i etničkih sredina u SAD-u, pronalaze da su različite grupe raspravljale o potrebi edukacije o zlostavljanju starijih. Skrbnici su se zalagali za bolju svijest javnosti i edukacije o tome kako se pravilno brinuti za starije odrasle osobe kao mehanizam za prevenciju zlostavljanja starijih. Kroz rad u partnerstvu sa stanovnicima manjinske zajednice, istraživači su u mogućnosti identificirati temu koja je od iznimne važnosti za stanovnike manjinske zajednice, također, na taj način mogu uključiti i manjinske

sudionike u istraživačke aktivnosti, mogu stvoriti mjere za hvatanje kulturno relevantnih čimbenika (npr. pobožnost u kineskoj kulturi) te razviti strategije prevencije i intervencije koje bi imale utjecaj na poboljšanje zdravlja i dobrobiti zajednice kao i uklanjanja nejednakosti u zdravstvenom sustavu. Dong i sur. (2013.) kroz suradnju s organizacijama lokalne zajednice ispitali su percepciju zlostavljanja starijih među trideset i devet starijih Kineza na području Chicaga. Nalazi upućuju na to da stariji Kinezi povezuju zlostavljanje starijih osoba sa zanemarivanjem od strane njegovatelja. Osim što olakšava konceptualizaciju zlostavljanja starijih osoba, multidisciplinarni pristup omogućuje istraživačima da kvantificiraju rasprostranjenost kao i čimbenike rizika te ishode zlostavljanja u manjinskim zajednicama. Integracija građanskog angažmana s kulturno prikladnima aktivnostima, kao što su npr. Tai - chi, kineska poezija i slikanje, potiču starije Kineze da raspravljaju i otkrivaju obiteljske sukobe i zlostavljanje, te na taj način približavaju problem istraživačima. Sveukupne studije upućuju na to da bi multidisciplinarni pristup mogao biti učinkovit pristup za istraživanje problema lošeg postupanja, odnosno nasilja prema starijim osobama u nedovoljno opsluženim manjinskim područjima. Također, treba napomenuti da je nekoliko studija koristilo navedeni pristup prilikom istraživanja zlostavljanja starijih osoba u latinoameričkim i afroameričkim zajednicama. S obzirom na stigmu vezanu uz zlostavljanje i zanemarivanje starijih osoba te istraživačke barijere vezane koje su dokumentiranje latinoameričkim i afroameričkim zajednicama, buduća istraživanja trebala bi istražiti učinkovitost multidisciplinarnog pristupa u istraživanju istoga. Iako je obećavajući, multidisciplinarni model nailazi na brojne izazove i prepreke, uključujući nedostatak financijskih sredstava, manjak sudjelovanja od strane određenih disciplina, kršenje povjerljivosti i propust članova tima da poduzmu radnje na koje su pristali. Različite rasne i etničke skupine dijele sličnosti u formalnom i neformalnom obliku traženja pomoći. U latino kulturi obitelj se stavlja ispred samog pojedinca, što može utjecati na spremnost starijih osoba da priznaju da su zlostavljani i da zatraže pomoć, oni radije rješenje pronalaze sami, nego uz pomoć društvenih sustava (Cardona i sur., 2007.). Afroameričke starije osobe mogu imati nepovjerenje u institucije zbog čega mogu oklijevati pri traženju pomoći u zajednici, osobito ako smatraju da su oni i njihove obitelji u opasnosti od diskriminacije na temelju rase (Horsford i sur., 2011.).

Azijska populacija odbija tražiti pomoć jer doživljavaju zlostavljanje starijih kao osobnu i obiteljsku privatnu stvar, a isto tako manje su svjesni dostupnih resursa (Dong i sur., 2007.). Zdravstveni djelatnici i pružatelji socijalnih usluga trebali bi primjenjivati kulturološki relevantne pristupe kada se bave starijim žrtvama nasilja. Na primjer, istraživanja pokazuju da bi bilo korisno identificirati ulazne točke za sustave pružanja usluga koje se nalaze u zajednicama (npr. centri za starije osobe), a ne očekivati da će Afroamerikanci doprijeti do formalnih institucija u koje možda nemaju povjerenja (Horsford i sur., 2011.). Jezične barijere čine traženje pomoći mnogo kompleksnijim za manjine. U usporedbi sa starijim osobama rođenim u SAD-u, starije osobe rođene u inozemstvu izložene su većem riziku od društvene izolacije i kulturnih sukoba. Višejezične usluge predlažu se u kliničkoj praksi kako bi se izbjegla ovisnost o prijevodu od strane obitelji ili prijatelja koji mogu biti potencijalni počinitelji, te kako bi se smanjile poteškoće u prijavljivanju nasilja kao i u traženju pomoći među rasnim i etničkim manjinskim skupinama (Cardona i sur., 2007.). Kulturološki primjereno obrazovanje i osposobljavanje potrebno je pružiti zdravstvenim djelatnicima kao i pružateljima socijalnih usluga, agencijama i svima drugima koji imaju kontakt sa starijim osobama. Takve aktivnosti obrazovanja i osposobljavanja biti će ključne za ublažavanje čimbenika koji pogoršavaju situacije zlostavljanja i sprečavanja ponavljanja istoga (Dong, 2012.). Također, važno je integrirati kulturnu osjetljivost u zdravstveno i profesionalno obrazovanje i osposobljavanje (Chang i sur., 2012.). Kako bi spriječili da starenje stanovništva postane ekonomski i društveni problem, adekvatne i pravovremene dinamične mjere treba provoditi na međunarodnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini (Mba, 2007.). Od iznimne je važnosti usmjeriti se na obrazovanje i svijest o navedenim problemima, kako bi preventivno djelovali na problem i valjano mu pristupili.

9. Zaključak

Nasilje nad starijim osobama predstavlja odgovornost samog pojedinca, ali i čitave društvene zajednice. Fenomen nasilja prepoznat je kao globalni problem koji je prisutan u svim društvima, neovisno o tome je li riječ o ruralnim ili urbanim sredinama, društveno, ekonomsko i obrazovno višim ili nižim slojevima. Definicije nasilja nad starijim osobama variraju, ali sve obuhvaćaju i kulturni kontekst. Na temelju različitih istraživanja pronalazi se kako postoje različite percepcije o zlostavljanju starijih osoba unutar različitih kultura. Razlike se javljaju u odnosu prema nasilju, oblicima nasilja, zakonskoj regulativi kao i o samom položaju starijih osoba u društvu. Iznimno važnu ulogu u stvaranju percepcije o istome imaju kulturna obilježja kao što su jezik, religija, politika, povijest pa čak i umjetnost. Nasilje nad starijim osobama uveliko je ovisno o kulturalnim normama odnosa prema starijim osobama, a isto tako ovisno je i o socijalnoj, ekonomskoj i kulturnoj podlozi pojedinog društva. Istraživanja su pokazala da su stariji najviše izloženi psihičkom, emocionalnom, tjelesnom i financijskom zlostavljanju. Također, rezultati istraživanja prikazuju da je vrlo mali broj prijavljenih slučajeva što se povezuje sa osjećajem stida, krivnje i nemoći kod žrtava, isto tako povezano je i s kulturnim vrijednostima pojedinih kultura (Afrika, Azija, etničke/rasne manjine SAD-a) u kojima je vrlo naglašen kolektivism i obiteljski sklad. Vrlo često se događa da starije osobe umanjuju ozbiljnost situacije kada je počinitelj nasilja član obitelji. Izrazito je naglašena odanost obitelji i zajednici. Nadalje, često se događa da etničke manjine zbog diskriminirajućeg sustava i teške povijesti imaju opće nepovjerenje prema zakonu i institucijama. Zbog navedenog, nasilje nad starijim osobama često ostaje prikriveno i neprijavljeno.

Dovodi se u pitanje koliko je relevantan prikaz prevalencije nasilja nad starijim osobama u pojedinim kulturama, obzirom da je u istima iznimno važno zadržati obiteljske stvari u privatnosti. Također, postoji mogućnost da će sudionici koji žive u manje razvijenim dijelovima (npr. južnoeuropske zemlje u usporedbi sa zapadom) sa izraženim tradicionalnim vrijednostima biti manje spremni podijeliti iskustvo nasilja od starijih osoba u razvijenijim područjima.

Uspoređujući situaciju različitih rasnih i etničkih manjina, ponajviše unutar SAD-a, uočava se da se razlike u percepcijama spram nasilja nad starijim osobama ponekad ističu i unutar samih homogenih grupa, a ne samo između različitih skupina, što ukazuje na to da neka uvjerenja nisu uvjetovana samo kulturom i rasom, nego se temelje na individualnim stajalištima i iskustvima.

Akulturacija, ponajviše izražena kroz stupanj uklapanja u društvo te dobro poznavanje jezika, pokazuje se kao faktor koji nadvladava etnicitet i rasu. Ipak, vidljiva je različitost u specifičnim rizičnim faktorima pojedinih kultura. Percepcija zlostavljanja starijih osoba uvelike varira između različitih rasnih i etničkih skupina pa tako na primjer latino starije osobe možda neće doživjeti financijsko iskorištavanje kao zlostavljanje jer je kod njih u obiteljima međuovisnost uobičajena. Afroamerička populacija zbog teške povijesti može neke situacije doživjeti kao uvredljive prije nego neka druga rasna ili etnička skupina. U mnogim azijskim kulturama, nepoštivanje se smatra kao jedan od oblika maltretiranja starijih.

Obzirom da je fenomen nasilja nad starijim osobama još uvijek nedovoljno istražen, premalo je podataka na kojima bi se mogli donositi konačni zaključci, te se mogu prikazati neke od glavnih odrednica istoga. Obzirom da je riječ o vrlo osjetljivoj populaciji te izrazito složenom problemu, uočava se potreba za suradnjom stručnjaka iz različitih područja, dakle, problemu se treba pristupiti multidisciplinarno. Ono što je također bitno za preventivno djelovanje i podizanje svijesti o navedenom problemu su istraživanja, edukacija stručnjaka pa i samih starijih ljudi radi senzibilizacije i podizanje svijesti o istom.

10. Literatura

1. Administration on Aging, (2019). "2018 Profile of Older Americans." Posjećeno 01.06.2022. na mrežnoj stranici: <https://acl.gov/sites/default/files/Aging%20and%20Disability%20in%20America/2018OlderAmericansProfile.pdf>
2. Ahamed Mohideen, F. & Khokhlova, O. (2022). Elder financial abuse based on victim–perpetrator relationship as perceived by Asian young adults. *Family relations*, 1-16.
3. Ajduković, D. & Ajduković, M. (2010). Nasilje u obitelji: što zdravstveni djelatnici mogu učiniti. *Medicina*, 46(3), 292-299.
4. Ajduković, M. (1995). Društvena skrb o starijim osobama: Izazov 21. stoljeća. Starost i starenje - izazov današnjice. Zbornik radova. Zagreb: Ministarstvo rada i socijalne skrbi, 97-102.
5. Ajduković, M., Muslić, Lj., Rusac, S. & Ogresta, J. (2008). Senzibilnost za nasilje nad starijima u obitelji – razvoj skale i prvi rezultati. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(2), 265-287.
6. Ajduković, M., Rusac, S. & Ogresta, J. (2008). Izloženost starijih osoba nasilju u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 15(1), 3-22.
7. Anisko, B. (2009). Elder abuse in American Indian communities. *American Indian Culture and Research Journal*, 33(3), 43-51.
8. Beach, S.R., Schulz, R., Castle, N.G. & Rosen J. (2010.). Financial exploitation and psychological mistreatment among older adults: differences between African Americans and non-African Americans in a population-base survey. *Gerontologist*, 50(6), 744–57.
9. Bernardo, K.R. (2014.). *Cultural sensitivity and elder abuse: considerations for social work practice*. Electronic Theses, Projects, and Dissertations. Papir 55. Posjećeno 10.06. na mrežnoj stranici: <https://scholarworks.lib.csusb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1056&context=etd>
10. Bonnie, R.J., & Wallace, R.B. (2003). Elder mistreatment: Abuse, neglect, and exploitation in an aging America: National Research Council (U.S.) Panel to

- Review Risk and Prevalence of Elder Abuse and Neglect. National Academies Press; Washington, DC: 2003.
11. Chao, Y., Li, M., Lu, S., & Dong, X. (2020). Elder mistreatment and psychological distress among U.S. Chinese older adults. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 32(5), 434-452. doi: 10.1080/08946566.2020.1814180.
  12. Chen, R. & Dong, X. (2015). Elder Mistreatment and its Subtypes across Different Sociodemographic and Socioeconomic Groups among U.S. Chinese Community - Dwelling Older Adults. *Journal of Geriatric Medicine and Gerontology*, 1(1): 001. Doi:10.23937/2469-5858/1510001.
  13. Čudina - Obradović, M. & Obradović, J. (2006). **Psihologija braka i obitelji**. Zagreb:Golden Marketing.
  14. Demetriou, D. & Wingo, A. (2018). The Ethics of Racist Monuments. In: Boonin D. (eds) *The Palgrave Handbook of Philosophy and Public Policy*. Palgrave Macmillan, Cham. Posjećeno 12.06.2022. na mrežnoj stranici: https://doi.org/10.1007/978-3-319-93907-0_27
  15. Dyer, C. B., Murdock, C., Hiner, J., Halphen, J., & Burnett, J. (2020). Elder Mistreatment Intervention: Strategies for Connecting with Diverse and Rural Populations. *Generations*, 44(1), 91-97.
  16. Despot Lučanin, J. (2003) **Iskustvo starenja**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
  17. Dong, X., Chen, R., & Simon, M.A. (2016). Elder Mistreatment in U.S. Community - Dwelling Chinese Older Women. *Violence Against Women*, 22(9), 1097–1112. doi:10.1177/1077801215618804
  18. Duraković, Z. (2007). **Gerijatrija - Medicina starije dobi**. Zagreb: C.T.-Poslovne informacije, d.o.o.
  19. Enguidanos, S., DeLiema, M., Aguilar, I., Lambrinos, J. & Wilber, K. (2012). Multicultural voices: Attitudes of older adults in the United States about elder mistreatment. *Ageing Soc.*, 34(5), 877-903.
  20. Gao, X., Sun, F. Marsiglia, F.F., & Dong, X. (2019). Elder Mistreatment Among Older Chinese Americans: The Role of Family Cohesion. *The International Journal of Aging and Human Development*, 88(3), 266–285. doi:10.1177/0091415018773499
  21. Garner, J. & Evans S. (2005). Institutional abuse of elder adults. London Royal College of Psychiatrist, 7-12.

22. Giurani, F. & Hasan, M. (2000). Abuse in elderly people: the Granny Battering revisited. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 31, 215-220.
23. Gorman, M. (2000.). The Growing Problem of Violence Against Older Persons in Africa. *Southern African Journal of Gerontology*, 9(2), 33-36.
24. Groger, L. (2002). Coming to terms: African Americans' complex ways of coping with life in a nursing home. *International Journal of Aging and Human Development*, 55, 183-205.
25. Hernandez-Tejada, M. A., Amstadter, A., Muzzy, W., & Acierno, R. (2013). The national elder mistreatment study: Race and ethnicity findings. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 25(4), 281–293.
26. Hollar, M. C. (2001). The impact of racism on the delivery of health care and mentalhealth services. *Psychiatric Quarterly*, 72, 337–345.
27. Horsford, S. R., Parra-Cardona, J.R., Schiamberg, L.R. & Post, L.A. (2011). Elder Abuse and Neglect in African American Families: Informing Practice Based on Ecological and Cultural Frameworks. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 23(1), 75-88.
28. Jervis, L. L., Hamby, S., Beach, S. R., Williams, M. L., Maholmes, V., & Castille, D. M. (2016). Elder mistreatment in underserved populations: Opportunities and challenges to developing a contemporary program of research. *Journal of elder abuse & neglect*, 28(4-5), 301-319.
29. Keikelame, J. & Ferreira, M. (2000). Mpathekombi, ya bantu abadala: elder abuse in black townships on the Cape Flats. Cape Town, Human Sciences Research Council and University of Cape Town Centre for Gerontology.
30. Kimuna, S. (2005). Living Arrangements and Conditions of Older People in Zimbabwe. *African Population Studies*, 20(2), 143-163.
31. Koga, C., Tsuji, T., Hanazato, M., Takasugi, T. & Kondo, K.(2022). Types of Elder Abuse and Dementia Onset among Older Adults in Japan: A 6-year Longitudinal Study from the Japan Gerontological Evaluation Study. *National Library of medicine*.
32. Lachs, M.S., Williams, C.S., O'Brien, S. &Pillemer, K.A. (2002). Adult protective service use and nursing home placement. *The Gerontologist*, 42(6), 734–39.

33. Lachs, M.S., & Pillemer, K. (2006). Abuse and neglect of elderly persons. *New England Journal of Medicine*, 332, 437–443.
34. Lee, Y.J., Kim, Y. & Park, J.I. (2021). Prevalence and Factors Associated With Elder Abuse in Community – Dwelling Elderly in Korea: Mediation Effects of Social Support. *Psychiatry Investig*, 18(11), 1044-1049. doi:10.30773/pi.2021.0156. Epub 2021 Sep 10
35. Lee, Y.J., Kaplan, C.P., & Perez-Stable, E.J. (2014). Elder Mistreatment among Chinese and Korean Immigrants: The Roles of Sociocultural Contexts on Perceptions and Help-Seeking Behaviors. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 23(1), 20-44. doi: 10.1080/10926771.2014.864741
36. Li, C.I., Lin, C.H., Lin, W.Y., Liu, C.S., Chang, C.K. & Meng, N.H. (2014). Successful aging defined by health-related quality of life and its determinants in community-dwelling elders. *BMC Public Health*, 14:1013.
37. Li, M., Guo, M., Stensland, M., Silverstein, M., & Dong, X. (2019). Typology of Family Relationship and Elder Mistreatment in a US Chinese Population. *Journal of the American Geriatrics Society*, 67(S3), S493-S498. doi: 10.1111/jgs.15892
38. Li, M., Chen, R., i Dong, X. (2020). Elder Mistreatment Across Diverse Cultures. *Generations*, 44(1), 20-25.
39. Ludvigson, M., Wiklund, N., Swahnberg, K. & Simmons, J. (2022). Experiences of elder abuse: a qualitative study among victims in Sweden. *National Library of Medicine*, 22(1):256. doi: 10.1186/s12877-022-02933-8.
40. Martinjak, D. i Filipović, H. (2019.). Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 26(2), 621-653.
41. Mba, C.J. (2007). Elder abuse in parts of Africa and the way forward. *Gerontechnology*, 6(4), 230-235.
42. McDonald, L. (2007). Abuse and neglect of elders. U: Birren, JE, ur. *Encyclopedia of gerontology*. United Kingdom:Academic Press; 1-10.
43. Meeks-Sjostrom, D. (2004) A comparison of three measures of elderabuse. *Journal of Nursing Scholarship*, 36 (3), 247-250.
44. Moon, A. & Benton, D. (2000). Tolerance of elder abuse and attitudes toward third-party intervention: are there differences among African American, Korean

- American, and Caucasian elders? *Journal of Multicultural Social Work*, 8, 283–303.
45. Moon, A. (2000). Perceptions of elder abuse among various cultural groups: similarities and differences. *Generations*, 24(2), 75–80.
  46. Moon, A. & Williams, O. (1993). Perceptions of elder abuse and help-seeking patterns among African American, Caucasian American, and Korean-American elderly women. *The Gerontologist*, 3, 386-395.
  47. Morano, C.L., & Bravo, M. (2002). A psychoeducational model for Hispanic Alzheimer's disease caregivers. *The Gerontologist*, 42, 122–126.
  48. Mouton, C. P., & Southerland, J. H. (2017). Elder Abuse in the African diaspora: A review. *Journal of the National Medical Association*, 109(4), 262-271.
  49. Myhre, J., Saga, S., Malmedal, W., Ostaszkiwicz, J. & Nakrem, S. (2020). Elder abuse and neglect: an overlooked patient safety issue. A focus group study of nursing home leaders' perceptions of elder abuse and neglect. *BMC Health Services Research*, 20:199 <https://doi.org/10.1186/s12913-020-5047-4>
  50. Naderi, Z., Gholamzadeh, S., Zarshenas, L. & Ebadi, A. (2019). Hospitalized elder abuse in Iran: a qualitative study. *BMC Geriatrics*, 19(307).
  51. National Center on Elder Abuse (2005). 15 Questions & Answers About Elder Abuse.
  52. National Research Council (2003). *Elder Mistreatment: Abuse, Neglect and Exploitation in an Aging America*. Washington, DC: The National Academies Press.
  53. Nejašmić, I., Toskić, A. (2013). Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive. *Hrvatski geografski glasnik*, 75(1), 89 –110.
  54. Neno, R. & Neno, M. (2005). Identifying abuse in older people. *Nursing Standard*, 20(3), 43-47.
  55. Perra - Cardona, J. R., Mayer, E., Schiamberg, L. & Post, L. (2007). "Elder Abuse and Neglect in Latino Families: An Ecological and Culturally Relevant Theoretical Framework for Clinical Practice." *Family Process* 46(4), 451–70.
  56. Payne, B.K., Berg, B.L., & Toussaint, J. (2001). The police response to the criminalization of elder abuse: an exploratory study. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 24(4):605–26.

57. Quinn, M.J., Heisler, C.J. (2004). The legal response to elder abuse and neglect. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 14(1), 61–77.
58. Raj Acharya, S., Suman, B.K., Pahari, S., Chul Shin, Y., & Hwan Moon, D. (2021). Prevalence of abuse among the elderly population of Syangja, Nepal. *BMC Public Health*, 1348.
59. Ramsey-Klawnsnik, H. (2009). Elder Sexual Abuse. *National Association of Social Workers MA Chapter Focus Newsletter*, 36(4), 7-10, 15-17.
60. Rellosa Bernardo, K. (2014). Cultural sensitivity and elder abuse: considera y and elder abuse. Considerations for social work practice. *Electronic Theses, Projects, and Dissertations*, 55.
61. Rusac, S. (2006). Nasilje nad starijim osobama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), 331-346.
62. Rusac, S. (2009). Nasilje nad starijim osobama u obitelji na području grada Zagreba. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada. *Ljetopis socijalnog rada*, 16(3), 573-594.
63. Rusac, S. i Čizmin, A. (2011). Nasilje nad starijim osobama u ustanovama. *Medica Jadertina*, 41(1-2), 51-58
64. Saga, S., Blekken, L.E., Nakrem, S. & Sandmoe, A. (2021). Relatives' experiences with abuse and neglect in Norwegian nursing homes. A qualitative study. *National Library of Medicine*, 21(1), 684. doi: 10.1186/s12913-021-06713-9.
65. Spitek-Zvonarević, V. (2006.) Zlostavljanje u starijoj dobi-trajne mete nasilja. *Narodni zdravstveni list*, 560-561.
66. Tauriac, J. J., & Scruggs, N. (2006). Elder abuse among African Americans. *Educational Gerontology*, 32(1), 37-48.
67. Vujić, I. i Rusac, S. (2017). Financijsko zlostavljanje starijih osoba. *Revija za socijalnu politiku*, 24(3), 321-341.
68. World Health Organization, (2002). "Elder Abuse." tinyurl.com/tfsrvpr. Retrieved November 21, 2019.
69. Wang, B. & Dong, X. (2019). Life Course Violence: Child Maltreatment, IPV, and Elder Abuse Phenotypes in a US Chinese Population. *Journal of the American Geriatrics Society*, 67(S3): S486-S492. doi: 10.1111/jgs.16096

70. Yan, E., Chan, K. L., & Tiwari, A. (2015). "A Systematic Review of Prevalence and Risk Factors for Elder Abuse in Asia." *Trauma, Violence, & Abuse* 16(2): 199–219.
71. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, *Narodne novine*, br. 70/17, 126/19.
72. Zheng, S, Li, M., Kong, D., & Dong, X. (2019). Sources and Variations in Social Support and Risk for Elder Mistreatment in a US Chinese Population. *Journal of the American Geriatrics Society*, 67(S3). doi: 10.1111/jgs.15789
73. Žilić, M. i Janeković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme*, 1(3), 67-87.
74. Wang, B. & Dong, X. (2019). Life Course Violence: Child Maltreatment, IPV, and Elder Abuse Phenotypes in a US Chinese Population. *Journal of the American Geriatrics Society*, 67(S3): S486-S492. doi: 10.1111/jgs.16096.